

1430

**VANHEMMUUSIDENTITEETTIEN
KONSTRUOITUMINEN PERHEASIAIN-
SOVITTELUKESKUSTELUSSA**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Psykologian laitos
PL 35
40351 Jyväskylä

Psykoterapian
erikoistumiskoulutuksen
lisansiaatintutkimus

Päivi Mäntylä-Karppinen
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 1997

Vanhemmuusidentiteettien konstruoituminen perheasiainsovitte- lukeskustelussa

Päivi Mäntylä-Karppinen

Ohjaajat: Jarl Wahlström ja Jukka Aaltonen

Psykoterapian erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus

Syksy 1997

Jyväskylän yliopisto

60 sivua

Tässä tutkimuksessa, joka liittyy perheasiainsovitte-
lukeskustelussa lapsiin liittyvää puhetta. Tutkimuksessa analy-
soitiin perheasiainsovitte-
lukeskusteluja selvittäen mistä teemoista ja missä määrin van-
hemmat puhuivat keskustellessaan lapsiinsa liittyvistä asioista eroprosessin eri vai-
heissa. Lisäksi keskusteluja tarkasteltiin sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta
analysoiden miten vanhemmat lapsiaan koskevan puheen kautta konstruoivat kuvaa
itsestään ja toisistaan vanhempana. Tutkimuksessa analysoitiin diskurssianalyysin ta-
paan vanhempien puheen funktioita ja identifioitiin tulkintarepertuaareja. Lisäksi tarkas-
teltiin millaisia vanhemmuusidentiteettejä tulkintarepertuaarien kautta konstruoi-
tuu, ja miten erilaiset identiteetit suhteutuvat sovitte-
lukeskusteluun. Edelleen tutkimuksessa
pyrittiin hahmottamaan kuvaa kulttuurisista tulkintatavoista, joilla vanhemmat jäsentä-
vät vanhemmuuttaan avioerotilanteessa. Tutkimusaineistona oli 14 pariskunnan perhe-
neuvolassa tapahtuvan perheasiainsovitte-
lukeskustelu, joka kuvanauhoitettiin ja transkriboitiin analysoitavaksi tekstinä.

Lapsiin liittyvän puheen osuus vanhempien puheen kokonaismäärästä oli kolmannes.
Lapsipuheen määrä vaihteli eroprosessin eri vaiheita edustavissa ryhmissä paljon. Kun
vanhemmat asuivat yhdessä ja eroratkaisu oli vielä harkinnassa, lapsiin liittyi vain vä-
hän vanhempien puheesta, mutta kun vanhemmat asuivat erillään, lapsipuhe oli keskus-
telujen keskeinen sisältö. Lapsipuheen teemat painottuivat arkielämään liittyviin asioi-
hin (asuminen, rahan- ja ajankäyttö, harrastukset, koulu- ja päivähoitoasiat) ja vanhem-
muuden toteuttamiseen liittyviin kysymyksiin (työnjako, yhteistyö, jaksaminen vanhem-

pana ja tiedonkulku). Keskustelujen teemat vaihtelivat avioero-prosessin eri vaiheita edustavissa ryhmissä.

Keskusteluista oli löydettävissä kymmenen erilaista vanhemmuutta konstruoivaa tulkintarepertuaaria: edustajuus-, pyyteettömyys-, etäännyttämis-, riippumattomuus-, kompetenssi-, kontrolli-, yhteistyö-, puntarointi-, itsesyytös- ja hyvityspuhe. Näiden tulkintarepertuaarien kautta vanhempi asettui tiettyyn positioon suhteessa lapseen ja toiseen vanhempaan. Tulkintarepertuaareja yhdistelemällä muodostettiin viisi vanhemmuutta konstruoivaa identiteettiä: yksinselviytyjän ja asiantuntijan identiteetit ja lapsikeskeisen, varauksellisen ja vuorovaikutuksellisen vanhemman identiteetit. Vanhemmuusidentiteetit kuvastivat, miten vanhempi määritteli itselleen käsityksen vanhemmuudestaan, sen oikeuksista ja velvollisuuksista ja mitä siitä seurasi toisen vanhemman position määräytymiselle. Sovittelukeskustelujen tarkastelu kulttuurisesta näkökulmasta nosti esiin hyvän vanhemman muotokuvan, johon liittyi pykimys epäitsekyyteen ja lapsen intressien priorisointiin sekä halu välttää toisen vanhemman syyttämistä. Äideille tyypillisenä oli taipumus syyllistää itseään, ja isille tunnusomaista oli halu rakentaa kompromisseja puolustautumalla ja hyvittelemällä toista vanhempaa.

Tutkimus toi kuvauksen lapsen ja vanhempien asioiden kietoutumisesta yhteen sovittelukeskusteluissa ja osoitti vanhemmilla käytössä olevia erilaisia kielellisiä tapoja konstruoida vanhemmuuttaan. Sovittelutoiminnassa vanhemmuusidentiteettejä hahmottamalla voi päästä tarkemmin tunnistamaan millaisista lähtökohdista vanhempi orientoituu lapsikeskeiseen sovittelukeskusteluun. Sovittelun tehtävä ja sovittelijan rooli asettuu eri tavoin erilaisten vanhemmuusidentiteettimääritysten mukaan.

avainsanat: perheasiainsovittelu, avioero, vanhemmuus, identiteetti, diskurssianalyysi

JOHDANTO

Avioerossa vanhemmille tulee haasteita muokata vanhemmuuttaan vastaamaan muuttuneita perhesuhteita. Perheasiainsovittelu voi toimia interventiona vanhemmuuden konstruoinnille tarjoten neuvottelufoorumin lapsen asemaa koskevalle keskustelulle. Tässä tutkimusartikkelissa tarkastelen miten vanhemmat perheasiainsovittelukeskustelussa lapseensa liittyvän keskustelun kautta neuvottelevat itselleen ja toisilleen uusia identiteettejä vanhempina.

Suomalainen avioero

Perheen hajoamisesta ja uudelleen muotoutumisesta on tullut perheen kehityskaareen kuuluva yleistyvä ilmiö. Avioerot lisääntyivät Suomessa 1980-luvun lopulla voimakkaasti vuonna 1988 toteutetun avioliittolain uudistuksen(411/87) jälkeen, ja erojen määrä asettui viime vuosina korkealle, noin 13 000-14 000 vuotuisen eron tasolle. Vuonna 1995 purkautui 14 025 avioliittoa, joissa oli 13 954 alaikäistä lasta (Tilastokeskus, 1996). Avioerojen lisäksi avioliittojen purkautuminen kohdistuu usein myös lapsiin. Vanhempiensa erilleen muuton koki vuonna 1994 noin 30 000 lasta (Nikander, 1996). Avio- ja avoerojen suuri määrä ilmentää sitä, että ehjänä säilyvä ydinperhe ei ole enää Suomessa itsestään selvästi vallitseva perhemuoto.

Yhteiskunta on reagoinut perherakenteen muutoksiin uudistamalla lainsäädäntöä ja kehittämällä tukipalveluja. Suomessa on 1980-luvulla uusittu useita perhesuhteita sääteleviä lakeja. Uudistusten keskeisenä tavoitteena on ollut suojella lasta perhesuhteiden muutoksessa. Muuttuneen lainsäädännön tausta-ajatuksena on, että vanhemmat kykenevät vastaamaan lapsensa tarpeista myös perheen hajotessa.

Avioerotilanteiden yhteyteen on muodostunut uudenlaista kulttuuria, jossa asiat pyritään ratkaisemaan neuvottelemalla sopimuksia. Uudessa neuvottelu- ja sopimuskulttuurissa päätöksenteon painopiste siirtyy viranomaisilta vanhemmille ja päätösten virallistaminen tuomioistuimilta sosiaalitoimelle.

Vanhempien keskinäisen neuvottelun tarve avioerotilanteessa tulee esiin laissa lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/83), joka korostaa vanhempien eron jälkeisen yhteistyön merkitystä lisättäessä lapsen turvallisuutta. Laki määrittelee lapsen oikeudeksi ylläpitää tunnesuhteita ja sosiaalisia yhteyksiä siihen vanhempaan, jonka luona ei asu.

Myös uudistettu avioliittolaki ilmentää sopimus- ja neuvottelukulttuuria edellyttämällä, että ”perheessä esiintyvät ristiriidat ja oikeudelliset asiat on pyrittävä ensi sijassa selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksilla”(411/87 20 §). Avioliittolain uudistus toi perheiden avuksi ristiriitojen ratkaisemisessa uuden sosiaalipalvelun, perheasiainsovittelun. Perheasiainsovittelun järjestäminen kuuluu kunnan sosiaalilautakunnalle, joka nimeää perheasiainsovittelijat, tavallisimmin sosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijät ja perheneuvoloiden työntekijät(381/87). Lisäksi sovittelijoina voivat toimia lääninhallitukselta luvan saaneet henkilöt ja yhteisöt, joista merkittävimpinä ovat kirkon perheasiain neuvottelukeskukset.

Perheasiainsovittelijan tavoite on saada aikaan luottamuksellista ja avointa keskustelua sekä lisätä yhteisymmärrystä ristiriitojen ratkaisemiseksi. Uudistetun avioliittolain 21 § 2 momentin mukaan sovittelijan tehtävänä on erityisesti kiinnittää huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseen.

Perhelainsäädännön muutokset ja niihin liittyvät tukipalvelut ovat tavoittaneet hyvin avioerotilanteessa olevan väestön. Avioeron yhteydessä lasta koskevista asioista (asuminen, huolto, tapaaminen ja elatus) sovitaan noin 90 %:ssa kaikista tapauksista (Oulasmaa, 1992). Vuonna 1993 vahvistettiin sosiaalitoimistoissa 25 683 sopimusta lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja asumisesta (Stakes, 1996). Alioikeudessa vastaavia päätöksiä tehtiin vain 772 eli 3 %(Tilastokeskus, 1994).Yhteishuollon huoltomuodoksi valitsi 87% vanhemmista vuonna 1993 (Stakes,1996).

Perheasiainsovittelua käytti sosiaalihallituksen selvityksen mukaan vuonna 1989 arviolta joka neljäs eroava perhe (Valkama,1991). Sen jälkeen sovittelujen määrä on noin kolminkertaistunut. Perheasiainsovittelukäyntejä oli vuonna 1993 sosiaalitoimistoissa 9 029 ja perheneuvoloissa 1 879 (Taskinen,1995).

Lasten tapaamisoikeuden toteutumista kartoittavan tutkimuksen mukaan runsas 75 % eronneista vanhemmista tapaa lastaan vähintään kuukausittain ja alle 10 % hyvin harvoin tai ei lainkaan (Nieminen,1990).

Edelleen osa avioeroista toteutuu vähäisin neuvotteluin ja sopimuksin. Arviolta 4 - 7 % avioeroista johti riitoihin tuomioistuimissa, ja riidan kohteena oli usein lapsen huolto- ja tapaamisoikeus (Taskinen, 1993). Lapsen ja erillään asuvan vanhemman tapaaminen ei toteutunut ollenkaan 4 %:ssa avioeroista (Nieminen, 1990).

Avioero prosessina

Avioeroprosessia kuvataan usein erilaisten vaihemallien kautta. Bohannan(1971) esittää avioeroprosessiin kuuluvan kuusi vaihetta, jotka ovat emotionaalinen, juridinen, ekonominen, huoltajuudellinen, yhteisöllinen ja psyykinen erovaihe. Prosessi alkaa usein emotionaalisesta vaiheesta ja parhaimmillaan etenee psyykkiseen erovaiheeseen. Kaslow(1991) korostaa, että kukin vaihe siihen liittyvine kehityshaasteineen on käytävä läpi tyydyttävän tasapainon saavuttamiseksi. Seuraavassa keskityn avioeron psykologiseen ja sosiaaliseen prosessiin ja erityisesti vanhemmuuden rakentumiseen eron jälkeen.

Useat kuvaukset avioeron psykologisista ja sosiaalisista prosesseista (Ahrns ja Miller, 1993; Irving ja Benjamin, 1995; Isaacs, Montalvo ja Abelsohn, 1986; Makkonen, 1991; Nieminen, 1990) erottelevat neljä tai useampia perättäisiä vaiheita sen mukaan, mikä on keskeinen neuvoteltava kysymys perhesuhteissa. *Ensimmäisessä* vaiheessa on kysymys yhteyden murenemisesta ja erouhkan toteamisesta, jolloin ainakin toinen osapuoli irrottautuu tunteenomaisesti. *Toisessa* vaiheessa on ajankohtaista keskustelu ja päätöksenteko avioliiton jatkamisesta. *Kolmannessa* vaiheessa on siirrytty toimintavaiheeseen, johon liittyy erilleenmuutto ja uuden perherakenteen muodollisten sopimusten teko. *Neljännessä* vaiheessa on keskeistä uudelleenorientoituminen muuttuneen perherakenteen pohjalta. Tällöin on tärkeätä luoda itselle ja toiselle uudet roolit sekä vakiinnuttaa yhteydenpidon ja kanssakäymisen rajat. Kaikissa vaiheissa keskustelu on olennaista muutosprosessin edistämiseksi.

Avioeron psykologisessa ja sosiaalisessa prosessissa perhesuhteet jäsenyivät ja perhesysteemi käsitteellistyy uudelleen. Varsinkaan lapsiperheissä suhteet eivät yleensä päätty avioeroon, vaan ne organisoidaan uudelleen. Entisestä ydinperheestä voi muodostua avioeroprosessin kuluessa uusi 'kaksinapainen' perhe (Ahrns ja Miller, 1993).

Eron jälkeinen vanhemmuus jatkuu vankemmalla pohjalla, jos sitä koskevat viralliset ratkaisut ja sopimukset tehdään yhdessä. Uudenlaisten vanhemmuuskäytäntöjen rakentuminen sovitulle pohjalle riippuu siitä, miten perheen uudelleenorganisointi toteutuu, miten vanhemmuuden funktiot jatkuvat ja millainen yhteys ja yhteistyö vanhempien välille muodostuu (Bonney,1993; Kruk,1993).

Muutosprosessissa eron jälkeisen aikuissuhteen organisointi on keskeisessä asemassa. Avioeroprosessissa aikuiset luopuvat puolisosuhteestaan, mutta jäävät vanhemmuusroolinsa kautta pysyvästi sidoksiin toisiinsa. Sekä eron jälkeinen aikuissuhde että vanhemmuussuhde edellyttävät uudenlaista konstruointia.

Muuttuneessa perhetilanteessa vanhemmat joutuvat määrittelemään uudelleen roolinsa ja asemansa vanhempana ja selkiyttämään keskinäistä vuorovaikutustaan. Vanhemmat joutuvat neuvottelemaan ja suunnittelemaan keskinäisen yhteistyönsä lapsen hoidossa ja kasvatuksessa keskustelujensa avulla. Samalla he pyrkivät selkiyttämään kanssakäymisensä ja vanhempana toimimisen tavat ja rajat. Kun vanhemmat neuvottelevat ja muokkaavat roolinsa suhteessa lapseen ja toiseen vanhempaan, tapahtuu suhteiden uudelleen organisoitumista ja uusien vanhemmuuden identiteettien konstruointia. Vanhempien ratkaistava ydinkysymys on, miten organisoida suhteensa niin, että se edistäisi lapsen sopeutumista muutostilanteeseen ja turvaisi lapsen kehitystä tulevaisuudessa. Parhaimmillaan prosessi johtaa vanhempien väliseen yhteistyöhön ja kummankin sitoutumiseen vanhempana lapseen.

Ahronsin ja Millerin (1993) mukaan perheen organisoituminen uudelleen kestää 1 ½ - 2 vuotta, minkä kuluessa perheenjäsenet ovat luoneet mallit pitää yhteyttä ja olla kanssakäymisessä. Muotoutumisensa jälkeen nämä kontakti- ja yhteistyömallit säilyvät suhteellisen vakiintuneina. Jos vanhemmat neuvottelevat onnistuneesti avioeron kriisin ja siitä aiheutuvat muutokset, niin he saavuttavat aikaisempaa joustavamman ja sopeutumiskykyisemmän organisoitumistavan (Abelsohn,1992; Burrell,Narus,Bogdanoff ja Allen,1994).

Avioero on sekä interpersoonallinen että persoonallinen prosessi. Uusien vanhemmuusroolien ja -suhteitten luominen tulee mahdolliseksi, kun psyykinen irtautuminen entisestä puolisoista on tapahtunut. Tässä suhteessa avioero on henkilökohtainen prosessi, joka edellyttää ja myös mahdollistaa persoonallista kasvua. Psykologinen eroa-

minen on hitain muutosprosessista eron jälkeen. Ponzettin ja Caten (1986) mukaan psykologisessa erossa puoliset selvittävät itselleen keskinäisen luottamuksen loppumisen ja eroon liittyvät ristiriitaiset tunteet, kykenevät erottamaan oman identiteettinsä avioliittoon liittyvistä rooleista ja luopuvat toisiinsa kohdistuvista emotionaalisista odotuksista ja rakkauden tunteista. Siirtyminen puolisosuhteesta vanhemmuussuhteeseen tapahtuu erilaisten interpersoonallisten ja persoonallisten rajojen muodostamisen kautta. Ajoittainen välttäminen ja etäisyydenotto toisesta voi tehdä mahdolliseksi liittymisen uudesta asemasta käsin (Abelson, 1992).

Yhteisistä lapsista puhuminen auttaa eronneita vanhempia muokkaamaan roolejaan ja löytämään yhteyttä toisiinsa erossa asuvina vanhempina. Keskustelu lapsista edistää vanhempien toipumista avioerosta ja auttaa uuteen tilanteeseen sopeutumista. Isaacs ym (1986) tutkivat eronneiden puolisoitten välisiä keskusteluja, ja havaitsivat eron alkuvaiheessa kahdenlaisia keskusteluisältöjä: henkilökohtaisia ja käytännöllisiä. Henkilökohtaisen keskusteluisällön supistaminen ja käytännöllisten - usein nimenomaan lapsen elämän järjestämistä koskevien - keskustelujen laajentaminen oli tunnusomaista toimivalle keskusteluyhteydelle.

Jokainen eroava yksilö joutuu rakentamaan identiteettiään ja etsimään uusia määrittäjiä itsestään eronneena aikuisena. Henkilökohtaisen sopeutumisen kannalta olennaisinta on itsearvostuksen säilyttäminen ja saavuttaminen. Burrelin ym (1994) tutkimuksen mukaan itseen liittyvät tunteet ja huolet osoittautuivat eniten stressiä aiheuttaviksi tekijöiksi eroavien vanhempien kokemuksissa. Toiseksi suurimpana stressin lähteenä, joskin tasoltaan huomattavasti alhaisempana, oli saman tutkimuksen mukaan vanhempien huoli lapsista avioeron muutoksissa. Koska avioero on vanhemmalle usein henkilökohtaisesti emotionaalisesti raskas prosessi, on perusteltua pohtia, missä määrin vanhemmat kykenevät ottamaan huomioon lapsensa tilanteen omassa eroprosessissaan (Mitchell, 1985; Wallerstein, 1991; Walczak ja Burns, 1984; Walker, 1993).

Myös vanhemmuuden identiteetti on uudelleen muokattava muuttuneessa perhetilanteessa. Aikaisempi vanhemman identiteetti on rakentunut osana silloista perhesuhteiden sosiaalista ja emotionaalista rakennetta (Nieminen, 1990). Identiteettimuokkaus tapahtuu niin vanhemman itsensä kuin toisenkin vanhemman uudelleen määrittelynä. Tämä on tarpeen, jotta voitaisiin luoda suhteita muuttuneessa tilanteessa.

Miten vanhemmat voivat suojata lapsiaan eronsa haitallisista seurauksilta ja auttaa heitä sopeutumaan avioeron aiheuttamiin muutoksiin? Monet tutkimukset osoittavat, että lapsen näkökulmasta olennaisinta ei ole ero sinänsä, vaan se, miten vanhemmat eroavat (ks.Kitzmann ja Emery,1994). Vanhempien keskinäisen suhteen laatu on merkittävin tekijä lapsen eron jälkeisessä sopeutumisessa. Camaran ja Resnickin (1989) tutkimuksen mukaan vanhempien välisen yhteistyön aste ja kyky ratkoa konflikteja ovat lapsen sopeutumista ennakoivat tekijät.

Vanhempien kommunikatiiviset taidot ja erityisesti kompromissin käyttö konfliktien laukaisemisessa ovat keskeisiä tekijöitä (Isaacs ym.,1986; Masheter,1991; Paquin,1990). Kitzmannin ja Emeryn(1994) tutkimus osoitti, että vanhempien kyky suojata lasta keskinäiseltä konfliktiltaan oli merkittävämpi tekijä lapsen toimintakyvyn kannalta kuin vanhemman oma psykologinen sopeutuminen eroon. Lapsen sopeutumista edistää mahdollisuus ylläpitää suhteita ja kanssakäymistä kumpaankin vanhempaan. Ahronsin ja Millerin(1993) tutkimuksen mukaan entisten puolisoitten välisellä suhteella oli merkittävä vaikutus erossa asuvan isän vanhempana osallistumiselle. Äidin ollessa huoltajavanhempi hänellä oli mahdollisuus kontrolloida isän ja lapsen suhteen laatua. Eroperheiden elämässä lasten tapaamisiin liittyvät järjestelyt edellyttävät suurta joustavuutta ja ongelmanratkaisutaitoja. Kitzmannin ja Emeryn(1994) mukaan juuri lapsiperheissä oli eniten ristiriitoja entisten puolisoitten välillä. Perheasiainsovittelijat pohdiskelevat laajalti, onko yhteistyövanhemmuuden aikaansaaminen idealistinen tavoite, jonka kautta eroavilta vanhemmilta vaaditaan liikaa edellyttämällä epärealistista yhteistyötä (Bonney,1993; Burrell ym1994; Kruk,1993; Saposnek,1983).

Perheasiainsovittelu

Perheasiainsovittelu on strukturoitu prosessi, jossa kumpikin ristiriidan osapuoli kohtaa vapaaehtoisesti kolmannen, puolueettoman henkilön- sovittelijan , joka avustaa etsimään mahdollisuuksia saavuttaa sopimus. Perheasiainsovittelun eri määritelmissä luonnehditaan sovittelun olevan lyhytkestoista, fokusoitua, konkreettista, tulevaisuutta painottavaa ja funktionaalista (Fisher,1997; Irving ja Benjamin,1995; Parkinson,1986; Robinson,1997; Roberts,1997). Sovittelu voidaan määritellä interventioksi, jossa neuvo-

tellaan asioista, joista osapuolet ovat eri mieltä mutta etsivät sopimusta. Sovittelija auttaa ristiriidan osapuolia neuvottelemaan asioista, mutta hänellä ei ole valtaa painostaa osapuolia kompromissiin. Robinsonin (1997) mukaan sovittelun tavoitteena on saada aikaan asennemuutoksia ja yhteinen sopimus. Perheasiainsovittelussa erityisenä tavoitteena voi olla eri osapuolten tarpeitten huomioiminen ja niistä huolehtiminen. Sovittelun sisältönä ei ole tunteitten läpityöskentely, mutta niiden käsittely on siinä määrin tarpeen, jotta voidaan päästä ratkaisuntekoon mahdollisimman rakentavalla tavalla. Terapeuttiseen perheasiainsovitteluun liitetään lisäksi vuorovaikutuksen kehittämisen tavoite. (Irving ja Benjamin, 1995; Kruk, 1993).

Sovittelukonteksti voi olla neuvottelufoorumi avioliittoa ja vanhemmuuden toteuttamista koskevien ratkaisujen teolle. Huoli lapsista voi motivoida vanhempia hakeutumaan perheasiainsovitteluun, koska sovittelu tarjoaa vanhemmille tilaisuuden ylläpitää päätöksenteko-oikeuksiaan ja -velvollisuuksiaan laadittaessa lasta koskevia sopimuksia ja suunnitelmia (Bonney, 1993; Garwood, 1990; Drapkin ja Bienenfeld, 1985).

Lapsi- ja vanhemmuuskeskeinen perheasiainsovittelu pyrkii auttamaan eroavia vanhempia fokuoittamaan lapseen, jotta vanhemmat voisivat organisoida keskinäistä suhdettaan siten, että se helpottaisi lapsen sopeutumista eroon. Sovittelukeskustelujen avulla vanhempia voidaan sekä houkuttaa että vastuullistaa keskinäiseen yhteistyöhön lapsen asioissa. Perheasiainsovittelijan haasteena on aikaansaada sellainen keskustelu, jossa vanhemmat kykenevät selkiyttämään keskinäisiä roolejaan ja rajaamaan konfliktialueitaan siten, että vanhemmuuden funktiot voivat jatkua. Sovittelijan ammattitaidon koetinkivenä on motivoida ja integroida vanhemmat sellaiseen keskusteluun, jossa vanhemmat neuvottelevat roolejaan ja suhdettaan sellaisiksi, että kykenevät suunnittelemaan ja tekemään sopimuksia, jotka viitoittavat vanhemmuuskäytäntöjä vastaamaan lapsen tarpeita (Bonney, 1993; Kruk, 1993; Saposnek, 1983).

Suomessa perheasiainsovittelu on tarkoitettu ero- ja avioeroproessin eri vaiheissa oleville perheille, sekä avio- että avoliitossa oleville. Esimerkiksi USA:ssa sovittelu rajautuu avioeron toteuttamisvaiheeseen, kun taas Suomessa perheasiainsovittelupalvelu kattaa myös avioeron harkinnan ja eron toteuttamisen jälkivaiheet. Työskentelytavat vaihtelevat sovittelun eri vaiheissa. Sovittelussa voi olla kysymys esisovittelusta parisuhteen kriisiytyttyä, sopimuspalvelusta, kun työskentelyn tavoitteena on aikaansaada sopimuksia

tai jälkityöstä, kun työskentelyssä keskitytään arvioimaan sopimusten toimivuutta. (Taskinen,1994). Valkama(1991) kuvaa sovittelutyön kytkeytyvän kokonaisuuteen, johon kuuluvat juridinen, emotionaalinen ja arjen uudelleen jäsentämisen ulottuvuus. Makkosen(1991) mukaan perheasiainsovittelu kattaa sisällöllisesti seuraavat näkökulmat: konfliktin sovittelu luottamuksellisessa keskustelussa, sopimushakuinen kompromissineuvottelu ja sopimusoikeuden toteuttamista avustava sovittelu oikeuslaitoksen 'apuorganisaationa'. Käytännössä perheasiainsovittelussa on toteutettu erilaisia työskentelytapoja riippuen sovitteluorganisaatioiden toimintatavoista ja sovittelijoiden teoreettisesta orientaatiosta. Suomalainen sovittelukäytäntö on syntynyt ja niveltyy edelleen terapiatyöhön näitä palveluja antavissa organisaatioissa kuten perheneuvoloissa. Sosiaalitoimistoissa vallitsee kapea-alaisempi, sopimuskeskeinen sovittelutoiminta. Perheneuvoloiden perheasiainsovittelutoiminnassa on vallitsevaksi työtavaksi muodostumassa ratkaisuoitoituneen neuvottelun aikaansaaminen.

Sovittelututkimuksissa on sovittelutoimintaa arvioitu sen tuloksellisuuden näkökulmasta ja tutkimukset ovat perustuneet osallistujien omiin arvioihin. Suomalaisen tutkimuksen mukaan sovittelijat arvioivat sovittelun olleen tuloksekasta 74 %:ssa sovittelutapauksista kun kriteerinä oli kriisin helpottuminen, mistä merkinä on ollut ristiriidan laukeaminen (Valkama,1991). Enimmillään ristiriidan laukeaminen oli silloin, kun kysymyksessä oli lasten huoltoon tai elatukseen liittyvä ristiriita ja kun sovittelua on haettu avioeroproessin alkuvaiheessa. Yhdysvaltalaisen Irvingin ja Benjaminin(1995) raportoiman laajan sovittelututkimusten katsauksen ja samoin englantilaisten (Parkinson,1986) tutkimusten mukaan sovittelupalvelu on yleisesti todettu tehokkaaksi sopimusten syntymisen kannalta ja palvelujen käyttäjäkunnan tyytyväisyys palveluun on suuri. Burrellin ym(1994) mukaan lapsen liittyvät huolenaiheet lisäsivät vanhempien sovitteluun suuntaamia odotuksia ja myös sovittelun tuloksellisuutta.

Sovittelun mahdollisuuksista vaikuttaa vanhempien välisiin suhteisiin ja sitä kautta lapsen tilanteen helpottumiseen on kyseenalaistavia tutkimustuloksia (Isaacs ym., 1986; Kitzman ja Emery,1994; Kruk,1993; Walker,1993). Sovitteluinterventio voi parantaa vanhempien välistä kanssakäymistä mutta ei taata sitä. Sovittelun aikaansaamat vaikutukset eivät ole välttämättä osoittautuneet pitkäkestoisiksi. Sovittelun tuloksellisuus näyttäisi liittyvän sovittelutyylisiin. Pitkäkestoisella ja terapeuttispainotteisella sovittelul-

la saadaan todennäköisesti pysyvämpiä muutoksia vanhemmuussuhteisiin kuin sopi-
musorientoituneella sovittelulla (Kruk,1993; Walker,1993).

Sovittelutoiminnan tutkimukseen kaivataan myös asiakkaiden ja sovittelijoiden vuo-
rovaikutusta arvioivaa tutkimusta, jossa tarvitaan havaintoaineistoa nauhoitetuista sovit-
teluistunnoista (Irving ja Benjamin, 1995). Dingwall ja Greitbatch(1991) videonauhoit-
tivat sovittelukeskusteluja, joista kartoittivat sovittelijoiden lapsiin liittämää puhetta.
Tämän tutkimuksen mukaan sovittelijan puhevariaatiosta vain noin kolmasosa käsitteli
lapsia, mikä oli tutkijoiden ja tutkimukseen osallistuneiden sovittelijoiden mielestä yl-
lättävän pieni määrä. Lisäksi tutkijat havaitsivat, että sovittelijat tekivät viittauksia lap-
siin yleisellä tasolla ja tuolloin he vetosivat tarpeeseen ottaa huomioon lapsen etu. Nämä
viitaukset toimivat keskustelussa vanhempia moralisoivina ja sanktioivina.

Vanhemmuuden sosiaalinen konstruoituminen

Kun tarkastellaan, miten vanhemmat rakentavat itsestään kuvaa vanhempana keskus-
tellessaan lapsestaan sovittelukeskustelussa, huomion kohteena on vanhemmuuden
konstruoituminen osana minuutta. Sosiaalisen konstruktionismin näkemysten mukaan
minuus neuvotellaan kielellisesti arkipäivän puhekäytännöissä, jolloin näkökulma mi-
nuuteen on minän rakentamisen ja rakentumisen sosiaaliset prosessit (Gergen,1994;
Michael,1996; Shotter,1992). Sovittelukeskusteluissa vanhemmat konstruivat erilaisia
versioita itsestään ja toisistaan lapsiaan koskevan puheensa kautta. Potterin(1996) mu-
kaan `minä` on tunnistettavissa siitä keskustelusta, missä se on tuotettu. Vanhempien
käyttämät kielelliset kuvaukset ovat samalla sekä todellisuutta konstruoivia että kon-
struktioita itsessään eli erilaisia versioita todellisuudesta.

Vanhempien sovittelukeskusteluja tutkimalla pyrin löytämään vaihtelevia vanhem-
muusidentiteettejä. Näitä vanhemmuuden erilaisia ilmentymiä voidaan pitää kiinteiden
roolien sijasta jatkuvasti vaihtuvina roolipositioina, jotka voidaan herättää henkiin niihin
viittaamalla (Suoninen,1993). Tässä suhteessa sosiaalisen konstruktionismin näkemyk-
set minuudesta eroavat sellaisista minuusteorioista, joissa minuudelle oletetaan yhtenäi-
nen, ympäristöstä suhteellisen riippumaton olemus (Gergen ja Semin,1990).

Vanhempien identiteettejä rakentavia puhekäytäntöjä tarkastelen osana sovittelukeskustelua, joka sekä toimii kontekstina että luo sitä. Andersonin ja Goolishianin(1988) mukaan käyttökotekstin ulkopuolella puhe ei ole ymmärrettävissä eikä sillä ole merkitystä. ”Toiminnot, pyrkimykset, muistot, tunteet jne saavat merkityksensä siinä puhe-käytännössä, henkilökohtaisessa retoriikassa, jonka avulla yksilö sijoittaa itsensä ja sijoittuu sosiaaliseen kontekstiin.” (Wahlström,1992,31). Vanhemmuuden identiteetit rakentuvat vanhempien välisissä keskusteluissa.

Menetelmällisenä lähestymistapana tässä tutkimuksessa on diskurssianalyysi, jonka mukaisesti huomio kiinnitetään kielenkäytön seurauksia tuottavaan luonteeseen(Wetherell ja Potter, 1988). Sovittelukeskusteluja tarkastellaan siitä näkökulmasta, millaisen aseman saavuttamisen tietty vanhemman käyttämä puhumistapa mahdollistaa sovittelukeskustelussa. Tietystä positiosta käsin voi tehdä tiettyjä asiointiloja mahdolliseksi ja aikaansaada tiettyjä päämääriä palvelevia seuraamuksia.

Puheen seurauksellisuutta ja toimintaulottuvuutta kuvataan diskurssianalyysissä funktion käsitteellä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella, miten vanhemmat tulevat tuottaneeksi erilaisia puhefunktioita puhuessaan lapsistaan. Funktioiden löytämiseen voidaan päästä puhumistavan vaihtelevuuden eli variaation kautta. Vanhempi valitsee erilaisista mahdollisista puhetavoista luontevalta ja oikeutetulta tuntuvan tavan puhua. Toistuvaa puhumistapaa, jonka tunnistimina voivat olla kielelliset erityispiirteet ja avainmetaforat, kuvataan tulkintarepertuaarin käsitteellä(Jokinen, Juhila ja Suoninen,1993).Tulkintarepertuaari palvelee erityistä funktiota ja asettaa puhujan tiettyyn positioon. Niillä tulkintarepertuaareilla, joita vanhemmat sovittelukeskusteluissa tulevat tuottaneeksi puhuessaan lapsistaan, he konstruoivat kuvaansa itsestään ja toisistaan vanhempana. Puhujan kielelliset resurssit koostuvat hänen hallitsemistaan erilaisista tulkintarepertuaareista.

Diskurssianalyysin mukainen näkökulma yksilöön on identiteetti.Tällöin tarkastellaan kielellisiä tapoja neuvotella itselleen ja toisilleen identiteettejä sosiaalisessa puhe-käytännössä. Identiteetti on diskurssianalyttisessä lähestymistavassa väljä yleiskäsite ja suhteellisen vaihtuva entiteetti (Suoninen,1993). Sovittelukeskusteluissa vanhemmille tarjoutuu vaihtoehtoja konstruoida erilaisia versioita vanhemman identiteetikseen. Eri tulkintarepertuaareihin tukeutuen vanhempi tuottaa erilaisia kuvia itsestään vanhempa-

na. Peräkylän (1990) mukaan identiteetti voidaan määritellä tarkoittamaan niitä oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia, joita puhuja osoittaa itselleen tai toisille puhujille tai muut puhujat osoittavat hänelle. Tässä suhteessa identiteettiin liittyy toimintaulottavuus. Identiteetillä viitataan siihen asemaan, johon puhuja positioituu. Identiteetin käsite on lähellä subjektipositon käsitettä.

Puhekäytäntöjen kulttuurisella kontekstilla viitataan ilmiön tarkasteluun laajemmissa yhteyksissä osana yhteisön konventionaalisia puhetapoja (Gergen, 1994). Kun vanhemmat sovittelukeskusteluissa rakentavat vanhemmuuttaan, he käyttävät hyväkseen niitä kielellisiä resursseja, joita yhteisössä on. Näin sovittelukeskusteluja analysoimalla voidaan saada kuvaa siitä, millaisena vanhemmuus näyttää suomalaisessa yhteiskunnassa perheneuvolassa käytyjen sovittelukeskustelujen kautta, ja millaisia tapoja yhteisössä on rakentaa vanhemmuuden identiteettejä.

Perheneuvolan sovittelutoiminnassa sovittelijat päätyivät toistuvasti havaitsemaan, että vanhemman ja lapsen näkökulmat näyttivät olevan kietoutuneina toisiinsa. Sovitteluintuntojen jälkeen sovittelijat jäivät usein pohtimaan, mikä rooli lapsesta puhumisella oli eri sovittelutilanteissa. Sovittelijoita askarrutti, missä määrin vanhemmat puhuivat 'aidosti' lapsesta ja missä määrin itsestään. Nämä pohdinnat kiteytyivät kysymykseen, miten vanhemmat samanaikaisesti puhuvat sekä lapsestaan että itsestään, ja miten tämä pitäisi ottaa huomioon sovittelukeskustelussa. Eri sovitteluperheissä lapsifokus toteutui eri tavoin. Sovittelijoissa heräsi kiinnostus tarkastella sitä, millaisia vanhempiin liittyviä seikkoja on vaikuttamassa siihen, miten ja missä määrin he ovat valmiita siirtämään fokusta lapsinäkökulmaan.

Tutkimuksen tavoite

Tässä tutkimuksessa huomion kohteena on vanhempien puheen tasolla käymä vuorovaikutus sovittelukeskustelussa. Keskusteluista tutkin vanhempien puheesta vain lapsiin liittyvää puhetta. Tarkastelun ulkopuolelle jätän myös sovittelijan osuuden sovittelukeskusteluun.

Tutkimustehtävänä tässä tutkimuksessa on analysoida perheasiain sovittelukeskustelua tarkastellen mistä ja miten vanhemmat puhuvat keskustellessaan lapsiinsa liittyvistä

asioista sovittelukeskustelussa, ja miten puheen sisältö vaihtelee eroprosessin eri vaiheissa. Tarkoituksena on lisäksi selvittää, miten vanhemmat keskustelussa konstruoivat lapsia koskevan puheen kautta kuvaa itsestään ja toisistaan vanhempana. Analysoinnin tavoitteena on löytää puheen funktioita, tunnistaa tulkintarepertuaareja ja tarkastella millaisia vanhemmuusidentiteettejä keskustelussa rakentuu, ja miten erilaiset identiteetit suhteutuvat sovittelukeskusteluun. Tutkimuksen avulla on mahdollista hahmottaa kuvaa niistä kulttuurisista tulkintatavoista, joilla vanhemmat jäsentävät vanhemmuuttaan avioerotilanteessa.

Tutkimus on osa laajempaa Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen terapiaprosessien diskursiivista tutkimushanketta (Lappalainen, Mäntynen & Wahlström 1995; Mäenpää, Pohja, Saastamoinen & Wahlström 1996 ; Tasola, Wahlström ja Aho-
nen 1996; Wahlström 1992).

Tutkimuksen toteuttamisen on mahdollistanut Alli Paasikiven Säätiön apuraha.

MENETELMÄ JA MATERIAALI

Tutkimuksen puitteet

Tämä tutkimus liittyy Päijät-Hämeen perheneuvolan sovittelutoiminnan kehittämisprojektiin, joka niveltui osaksi valtakunnallista kehittämisprojektia. Stakesin Avioero-projektin (vuosina 1992 - 1994) tavoitteena oli hahmotella kuva suomalaisesta avioero-prosessista ja kehittää työmenetelmiä perheasiainsovitteluun (Taskinen, 1994). Päijät-Hämeen perheneuvolan kehittämisteemana Stakesin projektissa oli lapsen näkökulman huomioiminen sekä lapsi- ja vanhemmuuskeskeisen sovittelun työmetodien kehittäminen (Lipiäinen, Mäntylä-Karppinen, Rautio, 1994).

Projektin kuluessa Päijät-Hämeen perheneuvolassa kehitettiin työskentelymenetelmä, jonka tavoitteena on sovittelun avulla auttaa vanhempia vähentämään avioeron haitallisia seurauksia lapsille. Työskentelyssä pyritään integroimaan molemmat vanhemmat mukaan sovitteluprosessiin, vahvistamaan vanhempien toimintaa vanhempina ja lisäämään heidän keskinäistä yhteistyötään. Käytännössä tämä tapahtuu sekä aktivoimalla vanhempia miettimään meneillään olevia perheen muutoksia lapsen kannalta että myös ottamalla lapsia mukaan perheasiainsovittelukeskusteluihin sovitteluprosessin edetessä. Vaikka sovittelijat aina lähtevät asiakkaiden omista sovittelutarpeista, heillä on lapsikeskeisyys omaa toimintaansa ohjaavana ajatuksena ja vanhemmille julkituotuna toimintaperiaatteena.

Osallistujat ja aineiston muodostuminen

Osallistujina oli 14 pariskuntaa, joista kunkin kanssa käytiin ensimmäinen sovittelukeskustelu perheneuvolassa. Perheasiainsovitteluksi määriteltiin sellaiset perheneuvolan asiakasilmoittautumiset, joissa on 1) keskusteltu erosta puolisoitten kesken mahdollisena ratkaisuna perheongelmiin, 2) avio-/avoero on meneillään tai 3) avio-/avoeron seurauksena on ongelmia. Näin rajattu perheasiainsovittelutoiminta kattaa Stakesin erosovitteluprojektin määrittelemät sovittelutyöskentelyn eri vaiheet (Taskinen, 1994). Perheiden näkökulmasta on kysymys erouhkasta, eron toteuttamisesta ja eroon sopeutumi-

sesta. Paikallisen työnjaon mukaisesti perheneuvolan sovittelutoiminta on tarkoitettu vain lapsiperheille.

Tutkimukseen osallistujat valitsin kaikista tiettynä ajankohtana sovittelupalvelua saaneista perheistä. Näitä oli kaiken kaikkiaan 38. Koska tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaisena lapsen asia oli vanhempien mielessä perheasiainsovittelukeskusteluissa katsoin, että se tulee parhaiten esiin ensimmäisessä sovittelukeskustelussa, jolloin sovitteluintervention vaikutus keskusteluun on vähäisin. Valitessani tutkimukseen osallistujia rajoitin sellaisiin sovittelukeskusteluihin, joissa kumpikin vanhempi oli läsnä ensimmäisessä sovittelukeskustelussa ilman lapsia. Tämä on tavallisin sovittelutoiminnan aloittamisen kokoonpano. Näitä keskusteluja oli 26. Tästä määrästä tutkimusaineisto supistui ensinnäkin käytännöllisistä syistä, sillä osa videonauhoituksista oli teknisesti huonotasoisia. Toiseksi halusin rajata keskustelujen määrää tutkimuksen teon kannalta kohtuulliseksi. Kriteerinä valinnalle oli pyrkimys saada mukaan mahdollisimman suureksi sovittelukeskustelujen variaatio. Siksi valitsin osallistujiksi eroproessin eri vaiheissa olevia pariskuntia. Halusin saada myös mahdollisimman kattavan kirjon sovittelukeskusteluista valitsemalla tutkimusaineistoksi jokaisen kolmen eri sovittelijan vetämiä keskusteluja. Näillä kriteereillä tutkimusaineistoksi tuli valituksi 14 pariskunnan sovittelukeskustelu. Osallistujien perhetaustasta ja sovitteluun hakeutumisesta on kuvaus liitteessä 1.

Osallistuvista pariskunnista muodostin neljä avioeroproessin eri vaiheisiin liittyvää eroryhmää, jotka on määritelty taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Pariskuntien jakautuminen eroryhmiin asumisen ja avioeron virallisen hakemisen mukaan

Eroryhmä	Eroprosessin vaihe	Pariskuntien lukumäärä
A-ryhmä	- asuvat yhdessä - ei erohakemusta	6
B-ryhmä	- asuvat yhdessä - erohakemus jätetty	4
C-ryhmä	- asuvat erillään - erohakemus jätetty	2
D-ryhmä	- asuvat erillään - avioero voimassa	2

Perheasiainsovittelukeskustelut kuvanauhoitettiin asiakkaiden luvalla perheneuvolan sovittelutyöryhmän osallistuessa Stakesin sovittelutoiminnan kehittämisprojektiin. Ajatus nauhoitettujen keskustelujen käyttämiseen myös tutkimuksessa syntyi myöhemmin, asiakassuhteiden jo päätyttyä. Luvan kuvanauhojen säilyttämiseen ja aineiston käyttöön tutkimuksessa myönsi sosiaali- ja terveysministeriö.

Tutkimuksen perusaineisto muodostui 14 kuvanauhoitetusta sovittelukeskustelusta.

Perheasiainsovittelukeskustelut

Sovittelutoiminnan kehittämisprojektissa haluttiin luoda työkäytäntöjä lapsikeskeiseen ja vanhemmuutta vahvistavaan sovittelutoimintaan. Tämä tavoite tuotiin esiin jo ennen sovittelukeskustelujen käynnistymistä. Siksi laadittiin perheasiainsovittelutoimintaa kuvaava esitelehtinen (liite 2), jossa korostettiin molempien vanhempien mukanaolon tärkeyttä lapsen asioita mietittäessä. Esitelehtinen postitettiin ajanvarauksen tehneille sovitteluasiakkaille. Kontaktin saamiseksi ja sovittelutoimintaan integroimiseksi eri sovittelijat, 'nimikkotyöntekijät', kävivät puhelinkeskustelun erikseen kummankin vanhemman kanssa.

Sovittelukeskustelut tapahtuivat perheneuvolan perhehuoneessa, joka oli varustettu peilillä ja tarkkailuhuoneessa olevalla videokameralla. Perhehuoneessa oli myös fläppitaulu, jota sovittelija käytti keskustelun jäsentämisessä. Sovittelukeskustelut toteutettiin työryhmänä siten, että yksi sovittelija toimi keskustelun vetäjänä ja toinen seurasi peilin takaa. Kolmas sovittelija, toinen psykologeista, oli reservissä osallistuakseen tarvittaessa lasten kanssa työskentelyyn sovitteluprosessin edetessä.

Sovittelukeskustelut alkoivat aina sovittelijan tekemällä 'raamituksella' eli keskustelukontekstin määrittelyllä. Raamituksen tehtävänä oli strukturoida sovittelukeskustelu neuvottelutilanteeksi. Sovittelija määritteli roolinsa neuvottelun puheenjohtajaksi, jolla ei ole tavoitetta avioliiton jatkamisen tai purkamisen suhteen. Sovittelija selkiytti keskustelun salassapitosäädökset kertoen, että keskusteluista ei tehdä lausuntoja. Lisäksi sovittelija ilmaisi, että sovittelun tavoite on etsiä tulevaisuutta koskevia ratkaisuja. Myös lapsen aseman turvaamisen intressin sovittelija selvensi raamituspuheenvuorossaan kertoen, että asioita pohditaan myös lasten näkökulmasta, ja vanhempien halutessa

myös lapset voivat jatkossa tulla mukaan sovittelukeskusteluihin. Tässä yhteydessä kerrottiin vielä omaksuttu toimintatapa sopia sovittelutyöskentelyn jatkamisesta keskustelu keskustelulta ilman tarvetta sitoutua pitkäkestoisempaan prosessiin.

Sovittelukeskustelujen tehtävänä oli edistää pariskunnan keskinäistä neuvottelua. Keskustelut pohjautuivat asiakkaiden itse esille ottamiin keskustelunaiheisiin. Sovittelukeskustelut olivat ratkaisuoitoituneita neuvotteluita, joihin haettiin terapeuttisuutta. Kaikki kolme sovittelijaa olivat perheterapiakoulutuksen saaneita, kaksi psykologia ja yksi sosiaalityöntekijä. Sovittelijan tärkeinä toimintaperiaatteina keskusteluissa olivat tasapuolisuus, konkreettisuus ja aktiivisuus (Lipiäinen ym., 1994). Lapsiin liittyvissä sovittelusisällöissä sovittelija pyrki aktivoimaan vanhempia miettimään asioita myös lasten kannalta ja toteuttamaan käytännössä lapsen tilannetta helpottavia ja vanhemmuutta vahvistavia toimenpiteitä.

Sovittelukeskustelujen loppupuolella oli 10 - 15 min. mittainen tauko, jonka jälkeen sovittelijat antoivat palautteensa, jossa tarkastelivat keskustelua perheen eri osapuolten kannalta ja rohkaisivat viemään eteenpäin työskentelyä nostaen esiin jo saavutettuja ratkaisuja. Palautteen päätteeksi sovittiin mahdollisesta yhteistyön jatkamisesta ja osallistujista.

Sovittelukeskustelut olivat kestoltaan 60 - 110 min., tavallisimmin 90 min. Yhteensä 14 sovittelukeskustelusta kertyi kuvanauhamaateriaalia noin 20 tuntia. Kun nauhat muutettiin tekstimuotoon, jätettiin kirjoittamatta samansisältöisenä toistuva sovittelijan alku-raamitus. Nauhoista muodostui tekstiaineistoa 264 sivua.

Olin mukana keskusteluissa 12 pariskunnan kanssa. Kuudessa keskustelussa olin keskustelun vetäjänä ja kuudessa yksisuuntaisen peilin takana. Työryhmän kaksi muuta sovittelijaa toteuttivat kaksi keskustelua.

Ensimmäiset sovittelukeskustelut muodostivat alun perheasiainsovitteluprosessille. Kaikissa tutkimusaineiston 14 keskustelussa päädyttiin sopimukseen uusista keskusteluista ja 6 perheen kohdalla suunniteltiin alustavasti lasten mukaanottamista sovittelu-prosessiin.

Aineiston analysointi

Analysoin aineiston prosessinomaisesti, mikä on ominaista kvalitatiiviselle tutkimukselle (Alasuutari, 1994; Nuolijärvi, 1990; Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen ja Saari, 1994). Laadullisen tutkimuksen tapaan keskeinen rooli analysoinnissa oli itse aineistolla, tekstillä, josta pyrin löytämään sitä mitä se kantoi itsessään. Tutkimuksenteon eri vaiheissa aineistosta nousevat käsitteet tarkentuivat ja jäsentyivät työn edetessä.

Aineiston analysointi edellytti tekstin lukemista monia kertoja ja erilaisten analysointitapojen kokeilua. Tekstin toistuva huolellinen lukeminen oli tarpeen siitäkin huolimatta, että tunsin keskustelujen sisällöt varsin hyvin sekä sovittelijan että sovittelu-toiminnan kehittäjän roolista. Sovittelijana olin ollut mukana keskusteluissa (kahta keskustelua lukuunottamatta) joko vetäjänä tai seuraajana peilin takana. Sovittelutoimintaan liittyi myös keskustelusta tehtyjen muistiinpanojen läpikäynti ennen seuraavaa istuntoa. Sovittelukäytäntöjen kehittämisprojektissa analysoitiin vielä joitakin keskustelua tarkemmin joko muistiinpanojen tai kuvanauhojen avulla.

Keskustelujen hyvä tunteminen oli analysoinnissa sekä etu että haitta. Hyötyä oli siitä, että tietyt tekstikohdat löytyivät helposti, ja eri teemat muistui mieleen nopeasti. Etukäteistuntemus kuitenkin vaikeutti analysointia siten, että oli vaikea rajautua pelkkään tekstin lukuun ja kiinnittää huomiota yksinomaan puhumistapaan, koska puhujat identifioituivat henkilöinä ja keskustelu osana laajempaa perheen sovitteluprosessia.

Aluksi oli tehtävänä kuvanauhamaateriaalin muuttaminen tekstimuotoon tutkimusaineistoa varten. Tämän toetutin katsomalla toisen sovittelijan kanssa nauhat läpi sanellen äänikasetille kunkin keskusteluun osallistujan puheenvuorot sanatarkasti, minkä jälkeen aineisto kirjoitettiin tekstiksi.

Seraavaksi erotin vanhempien puheista lapsiin liittyvät puheenvuorot, ja yhdistin koko aineiston lapsia koskevat puheenvuorot yhdeksi tiedostoksi. Näin sain erotetuksi lapsipuheen muista puheisisällöistä ja irrotettua yksittäisen sovittelukeskustelun kulusta. Analysoinnin ulkopuolelle jätin siis kaiken vanhempien muun puheen ja kaikki sovittelijan puheenvuorot.

Ensimmäisessä analysointivaiheessa keskityin lapsia koskevan puheen määrän tutkimiseen. Aluksi tarkastelin lapsipuheen määrää osana kaikkia vanhempien sovittelu-

keskustelujen puheenvuoroja. Sen jälkeen tarkastelin lapsipuheen määrää ja suhteellista osuutta muusta vanhempien puheesta eri eroryhmiä edustavissa keskusteluissa.

Toiseksi paneuduin lapsipuheen *sisällön* tarkasteluun. Organisoin lapsipuheesta sisältöluokituksen, jossa luokitteluyksikkönä oli puheenvuoro ja luokitteluperusteena lausuman ydinsisältö. Sitten luokittelin puheenvuorot sisältöluokittain ensin koko aineiston osalta ja sitten eroryhmittäin. Seuraavaksi erotin kolme yleisintä sisältöluokkaa kussakin eroryhmässä ja laskin niiden yhteenlasketun prosentuaalisen osuuden eroryhmittäin.

Toisessa analysointivaiheessa tarkastelin vanhempien tapaa puhua lapsistaan. Analysointi toteutui jäljittämällä diskurssianalyysiin tukeutuen erilaisia ja samansukuisia puhumistapoja riippumatta lapsipuheen sisällöstä (Suoninen,1993). Tähän tarkastelutapaan analyysiä suuntasivat miten- kysymykset. Näin sain esiin lapsipuheen *variaation*. Variaation avulla pyrin jäljittämään puhunnan seurauksellista luonnetta etsimällä puheen *funktioita*. Lukiessani aineistoa pidin mielessäni kysymyksiä: missä tarkoituksessa vanhempi puhui, millaiseen *positioon* tällainen puhetapa vanhemman asetti, ja miten tämä puhe oli konstruoitu *kielellisten erityispiirteiden*, avaintermien ja kielikuvien avulla. Vastaavasti tämä puhumistapa määrittäi myös toisen vanhemman positiota. Näin pääsin tunnistamaan erilaisia *tulkintarepertuaareja*, joita vanhemmat puheessaan käyttivät.

Puhumistavan analysoinnin keskeisenä tavoitteena oli päästä tarkastellemaan vanhemmuutta konstruoivien *identiteettien* rakentumista tulkintarepertuaarien kautta. Tavoitteena oli löytää niitä erilaisia tapoja, joilla vanhemmat rakensivat vanhemmuusidentiteettiään.

TULOKSET

Tulososassa tarkastelen ensin lapsipuheen määrällistä jakautumista eroryhmittäin. Sitten esittelen lapsipuheen jakautumisen teemoittain eri eroryhmissä. Sen jälkeen kuvaan keskusteluista identifioimani vanhempien lapsipuheen tulkintarepertuaarit, ja lopuksi esittelen niiden avulla konstruoimani vanhemmuusidentiteetit.

Lapsipuheen määrä

Sovittelukeskusteluissa vanhemmat käyttivät yhteensä 2638 puheenvuoroa. Näistä sisällöltään lapsiin liittyviä puheenvuoroja oli 882. Lapsiin liittyvien puheenvuorojen osuus kaikista vanhempien käyttämistä puheenvuoroista oli 33,4 %.

Lapsipuheen määrät ja osuudet vanhempien puheesta ovat taulukossa 2.

TAULUKKO 2. Lapsipuheen puheenvuorojen määrä eroryhmittäin

Eroryhmä	Lapsipuheen- vuorot f	Kaikki puheenvuorot f	Lapsipuheen- vuorojen osuus %
A-ryhmä - asuvat yhdessä - ei erohakemusta	161	1162	13,9
B-ryhmä - asuvat yhdessä - erohakemus jätetty	108	626	17,6
C-ryhmä - asuvat erillään - erohakemus jätetty	246	365	67,4
D-ryhmä - asuvat eillään -avioero voimassa	367	485	75,7
Puheenvuorot yhteensä	882	2638	33,4

Lapsipuheen määrä ja osuus muusta vanhempien puheesta vaihteli eroryhmittäin paljon. Sovittelukeskustelujen sisältö painottui muuhun kuin lapseen liittyviin asioihin A- ja B-ryhmissä, joissa lapsipuheen osuus jäi alle viidesosaan vanhempien puheesta. C- ja D-ryhmissä lapsipuhe oli keskustelujen keskeistä sisältöä kattaen kaksi kolmasosaa tai enemmän vanhempien puheesta.

Lapsipuheen sisältö

Poistin lapsipuheesta puheenvuorot, joilla ei ollut itsenäistä sisällöllistä merkitystä, vaan ne liittyivät aikaisemmin sanottuun usein tarkentaen sitä. Poistoja oli 22,9 %. Jäljelle jääneet 718 puheenvuoroa luokittelin lausuman pääasiallisen sisällön mukaan seuraavasti:

1. *Arkielämän asiat*

(asunto- ja asumisjärjestelyt, koulunkäynti ja kotitehtävät, päivähoito ja lapsen vahvistaminen, yhteinen tekeminen ja vapaa-ajan vietto, lomajärjestelyt ja harrastukset, lasten tarvikkeet ja rahankäyttö, kaverisuhteet ja sukulaisuus- ja naapuruusuhteet)

2. *Vanhemmuuden hoito*

(yhteistyö, vastuunjako, yhteiset sopimukset vanhemmuudesta, tiedonkulku, työnjako, yhteydenpito ja kanssakäyminen vanhempana, arviot omasta/toisen vanhemmuudesta, voimavarat vanhempana)

3. *Lapsen ja vanhemman tapaamisjärjestelyt*

(tapaamiskäytännöt, tapaamisten ehdot ja kriteerit, tapaamisten aikataulut ja puhelin-yhteydet, tapaamissopimusten suunnittelu, vanhemman oikeudet ja velvollisuudet tapaamisissa, tapaamistilanteessa toimiminen vanhemmat/lapsi, käytännön järjestelyt tapaamisiin liittyen, kuljetusjärjestelyt, yhdessäolo vanhemman kanssa, jonka luona ei asu, lapsen kannanotot tapaamisiin)

4. *Kasvatusperiaatteet ja -menettelyt*

(kasvatuskäytännöt, normit, rajat ja kontrolli, kasvatustyyli ja -arvot, lapseen suhtautumistavat, omat/toisen menettelyt kasvatustilanteissa, tottelevaisuus, lapsen hämmäskytys ja suojeleminen, kotitöihin osallistuminen ja muut lapsen velvollisuudet, kasvatuserimielisyydet)

5. *Lapsen luonteenpiirteet ja käyttäytyminen, sisarusten väliset suhteet*

(lapsen mielialat ja mieltymykset, lapsen persoonallinen toimintatapa, vanhemman tulkinnat lapsen kokemuksista ja käyttäytymisestä, keskustelu lapsen luonteesta, vanhemman päätelmät lapsen toimintatavasta, sisarusten väliset suhteet, sisarusten käyttäytymisen kuvaus ja sisarussuhteiden arviointi ja luonteenpiirteiden vertailu sisarusten välillä)

6. Keskustelut lapsen kanssa

(keskustelut muusta kuin avioeroon liittyvistä asioista, lapsen puheet ja omat puheet lapselle, lapsen esittämät kysymykset, vanhemman kysymykset lapselle, lapsen mielipiteiden kuuleminen, lapsen kannanotot, lapsen tunteiden, kokemusten ja mielipiteiden huomioonotto)

7. Lapsen ongelmat ja oireet

(lapsen ongelmat ilman erokytettä, psyykkiset, fyysiset ja sosiaaliset ongelmat ja oireet, vanhemman huolenaiheet liittyen lapsen ongelmiin, oppimisvaikeudet, emotionaaliset vaikeudet, koulunkäyntiongelmat)

8. Lapsen asema ja merkitys perhe-elämässä ja perheen kehitysvaihe

(lapsen merkitys ja rooli perhe-elämässä, lapsen paikka suhteessa vanhempiin, sukupolviraja, perheen ristiriidat ja riitely, käsitykset perhe-elämän laadusta, arviot yhdessäolosta ja ilmapiiristä, lapset eri ikävaiheessa, eri ikäisten lasten vanhemmuus, perheen kehityskaaresta aiheutuvat muutokset ajankäyttöön ja vanhempien yhdessäoloon ja vanhemman omaan aikaan)

9. Vanhemman ja lapsen suhde

(oma suhde lapseen, toisen vanhemman suhde lapseen, oma rooli suhteessa lapsen ja toisen vanhemman suhteeseen, toisen vanhemman osuus omaan suhteeseen lapseen)

10. Lapsen asema avioerossa ja erojärjestelyissä

(miten vanhemmat hahmottavat lapsen aseman omalta kannaltaan, lapsen osuus/merkitys eroratkaisuun, lapsen intressi vs. aikuisten intressi, lapsen tiedot erosta, eron seuraukset lapselle, lapsen tarpeet avioerossa, lapsen rooli vanhempien välisessä yhteistyössä ja yhteydenpidossa, lapsen oikeus ylläpitää suhdetta kumpaankin vanhempaan, lapsen merkitys suhteessa itseen vs. puolison merkitys)

11. Lapsen huoltajuuskysymykset

(lapsen asuinpaikka eron jälkeen, elinympäristön merkitys, kumman vanhemman kanssa lapsi asuu, lapsen hoito ja lapsesta huolehtiminen, huoltajuus, yksin- vs. yhteishuolto)

12. Lapsen reaktiot vanhempien avioeroon ja erouhkaan

(mitä lapsi itse ilmentää, lapsen reaktiot ja muutokset niissä, lapsen puheet avioeroon liittyen, vanhemman havainnot lapsen tunteista eroon liittyen, lapsen mielipiteet ja kannanotot eroon liittyen)

Lapsipuheen sisällöistä perhe-elämän konkreettisen arjen organisointiin liittyvät asiat muodostuivat keskeisiksi. Myös vanhempien tehtävien hoitaminen ja työnjako ja yhteistyö lapsen hoito- ja kasvatustehtävissä oli tärkeää lapsipuheen sisältöä. Lapsistaan kes-

kustellessaan vanhemmat puhuivat asemansa ja roolinsa näkökulmasta. Selvästi vähemmän lapsipuhe kosketti puhumista välittömämmin lapsesta; lapsen ongelmista, reaktioista ja lapsen kanssa käydyistä keskusteluista.

Lapsipuheen sisällöllistä jakautumista tarkastelin myös eroryhmittäin (taulukko 3).

A-ryhmässä kolme suurinta sisältöluokkaa olivat 1. arkielämän asiat, 2. lapsen asema ja merkitys perhe-elämässä ja perheen kehitysvaihe, 3. kasvatusperiaatteet ja -menettelyt. Näihin sisältöluokkiin kertyi yhteensä 71 puheenvuoroa eli 47 %. A-ryhmässä lapsipuhe ei näyttänyt liittyvän avioerotilanteeseen, vaan lapsista puhuttiin osana perhe-elämää.

B-ryhmässä kolme suurinta sisältöluokkaa olivat: 1. arkielämän asiat, 2. lapsen asema ja merkitys perhe-elämässä ja perheen kehitysvaihe ja 3. lapsen asema avioerossa ja erojärjestelyissä. Näihin sisältöluokkiin kertyi 45 puheenvuoroa, 61 % B-ryhmän lapsipuheesta. B-ryhmässä vanhemmat pohtivat lapsen merkitystä ja asemaa niin perhe-elämässä kuin avioerossakin. *C-ryhmässä* kolme suurinta sisältöluokkaa olivat 1. vanhemmuuden hoito, 2. lapsen ongelmat ja oireet ja 3. lapsen luonteenpiirteet ja käyttäytyminen ja sisarusten väliset suhteet. C-ryhmän lapsipuheesta näihin sisältöluokkiin sijoittui 110 puheenvuoroa eli 56 %. Asuessaan erillään vanhemmat pohtivat vanhemmuutensa toteuttamista muuttuneista lähtökohdista, jolloin lapsipuhe painottui vanhemmuuden hoidon kysymyksiin. *D-ryhmässä* lapsipuheen suurimmat sisältöluokat olivat 1. tapaamisjärjestelyt, 2. arkielämän asiat, 3. vanhemmuuden hoito. Näihin sisältöluokkiin asettui 155 puheenvuoroa eli 51 % D-ryhmän lapsipuheesta. Kun ero oli toteutunut sekä käytännössä että virallisesti, vanhempien keskustelu lapsista painottui lapsen ja erillään asuvan vanhemman yhteydenpidon ja vanhempien välisen yhteistyön ja tiedonkulun pohtimiseen.

Tarkastellessani mitkä lapsipuheen sisältöluokat erityisesti nousivat esiin tietyissä eroryhmissä huomasin, että eri asiasisällöt aktualisoituvat eroprosessin eri vaiheita edustavissa ryhmissä. Arkielämän asiat olivat erittäin keskeisessä asemassa asuttaessa yhdessä eli A- ja B-ryhmässä. Lapsen reaktiot vanhempien avioeroon/erouhkaan tulivat vanhempien keskustelujen kohteeksi eroprosessin alkupäässä tapahtuneissa keskusteluissa, A- ja B-ryhmässä, jolloin myös keskusteltiin lapsen merkityksestä perhe-

TAULUKKO 3. Lapsipuheen sisällöllinen jakautuminen eroryhmiin puheenvuorojen ydinsisällön mukaan

Sisältöluokat	A Asuvat yhdessä Ei erohakemusta	B Asuvat yhdessä Erohakemus tehty	C Asuvat erillään Erohakemus tehty	D Asuvat erillään Avioero voimassa	Yht.	%
1. Arkielämän asiat	31 (20 %)	20 (27 %)	16	39 (13 %)	106	15
2. Vanhemmuuden hoito	9	4	58 (30 %)	32 (11 %)	103	14
3. Lapsen ja vanhemman tapaamisjärjestelyt	4	1	8	84 (28 %)	97	14
4. Kasvatusperiaatteet ja -menettelyt	18 (12 %)	9	17	28	72	10
5. Lapsen luonne ja käytt., sisarusten väliset suhteet	8	4	18	30	60	8
6. Keskustelut lapsen kanssa	17	2	10	24	53	7
7 Lapsen ongelmat ja oireet	1	1	34 (18 %)	15	51	7
8 Lapsen asema ja merkitys perheen kehitysvaihe	22 (15 %)	15 (20 %)	2	5	44	6
9 Vanhemman ja lapsen suhde	8	2	14	15	39	5
10 Lapsen asema avioerossa ja erojärjestelyissä	11	10 (14 %)	6	12	39	5
11 Lapsen huoltajuuskysymykset	8	3	5	14	30	4
12 Lapsen reaktiot eroon	13	2	5	4	24	3
Yhteensä	150	73	193	302	718	

elämässä. Lapsen ongelmista ja oireista puhuminen oli keskeisessä asemassa C-ryhmän vanhempien keskusteluissa. Erillään asumisesta huolimatta molemmat vanhemmat osallistuessaan sovittelukeskustelussa lapsen ongelmien pohtimiseen etsivät uusia rooleja vanhempina tehdessään lopullisia eroratkaisuja. Erillään asuminen nosti lapsen elämässä esiin tilanteita, jotka edellyttivät keskustelua ja sopimuksia vanhemmuuden hoitamisesta. Tapaamisjärjestelyt olivat pohdinnassa ensisijaisesti vasta eroratkaisujen ja järjestelyjen toteuduttua ja ongelmien jo synnyttyä, eivät ennakoivasti. Yleisemminkin vanhemmuuden hoito oli keskustelun kohteena C- ja D-ryhmissä. Erillään asuminen konkretisoi vanhemmuuskäytännöt uudessa tilanteessa. Tapaamisjärjestelyjen ongelmat ja tapaamisiin tarvittavat muutokset olivat keskustelun kohteena D-ryhmässä, jossa keskustelua käyvät vanhemmat asuivat erillään ja olivat myös virallisesti eronneet.

Lapsipuheen tulkintarepertuaarit

Vanhemmilla oli keskusteluissa käytössään erilaisia tapoja puhua lapsistaan ja konstruoida itsensä vanhempana. Eri tulkintarepertuaareilla vanhemmat saattoivat vaikuttaa keskusteluun eri tavoin. Ne toteuttivat erilaisia funktioita ja asettivat vanhemmat eri positioihin. Lisäksi tulkintarepertuaarin tunnusmerkkinä saattoi olla samansukuinen kielellinen tyyli.

Materiaalia lukemalla oli löydettävissä 10 tulkintarepertuaaria, joilla vanhemmat keskusteluissa kuvasivat lastaan ja tuottivat omaa ja toisen vanhemman vanhemmuutta konstruoivia merkityksiä. Identifioin aineistosta seuraavat tulkintarepertuaarit: edustajuuspuhe, pyyteettömyyspuhe, etäännyttämispuhe, riippumattomuuspuhe, yhteistyöpuhe, kompetenssipuhe, kontrollipuhe, puntarointipuhe, itsesyytöspuhe ja hyvityspuhe.

Vanhemmilla oli keskusteluissa käytössään useita eri tulkintarepertuaareja. Kukaan yksittäinen vanhempi ei käyttänyt kaikkia tulkintarepertuaareja, mutta kutakin tulkintarepertuaaria käytti kaksi tai useampi vanhempi. Keskusteluissa vanhemmat saattoivat puheessaan tukeutua ensisijaisesti tietyn tyyppiseen puhetapaan, mutta he voivat myös vaihdella näkökulmia eri tulkintarepertuaarien avulla. Liikkuminen tulkintarepertuaarista toiseen voi tapahtua samassa lauseessakin. Esim. isän puheenvuorossa [14,7: 53-54] ”poikaskii ja minun poikani, sillä mejän pojalla oli vähän ongelmia...” tulee näkyviin,

miten isä etsii sopivaa kielellistä ilmaisua, jolla ilmentää positiotaan suhteessa pojan ongelmiin. Eri omistusmuodot edustavat isän erilaisia näkökulmia poikaan ja tämän äitiin.

Esittelen seuraavassa tulkintarepertuaarit. Esittämisjärjestys vastaa tulkintarepertuaarin käytön yleisyyttä tekstitiedostossa. Kuvaan tulkintarepertuaareja tekstinäytteillä.¹

Edustajuuspuheessa vanhempi pyrki tuomaan omat näkökantansa esiin lapsen kautta. Tämän puhettavan funktiona oli häivyttää vanhempi puheen subjektina. Vanhempi käytti lasta edustamassa omaa itseään. Puhe lapsesta toimi ikään kuin kilpenä suojaamalla vanhempaa paljastumiselta puheen subjektiksi. Puhuessaan lapsen nimissä vanhempi konstruoi kuvaa itsestään ensisijaisesti lapsen intressiä ajattelevana äitinä tai isänä saattaessaan lapsen äänen kuuluville. Samalla vanhempi kuitenkin tuli ilmaiseeksi myös omat intressinsä.

Seuraavissa tekstinäytteissä tulee epäsuorasti esiin puhujavanhemman oma kanta avioeroratkaisuun, minkä hän ilmaisi kuvatessaan lapsen tuntemuksia.

- [10,11:44-46] I: semmonen päätös (vaimon eroajatus) on niinku aika karkea niitä lapsiakin kohtaan ja tietysti minuakin kohtaan ja
- [9,16:39-40] I: joo, lapset kärsii jos tulee ero niin hyvin suunnattomasti
- [6,10:32-34] I: lapset on tietysti, mut niitten takii, ne enemmän kärsii niist tilanteista kun ollaan yhdessä

Edustajuuspuhe voi olla puhujalle itselleen tietoista mutta myös epätietoista. Puhuessaan lapsensa suulla vanhempi voi peittää omia tunteitaan niin itseltään kuin toiselta vanhemmalta. Hän voi hakea näkökannoilleen hyväksyntää ja oikeutusta sekä toiselta vanhemmalta että itseltään.

¹ Tekstinäytteen hakasulkujen ensimmäinen numero viittaa keskusteluun ja toinen sivunumeroon. Kaksoispisteen jälkeiset numerot viittaavat siihen transkriboidun tekstitiedoston rivinumeroon, mistä tekstiote löytyy. Kirjainsymboli Ä tarkoittaa äitiä, I isää ja S sovittelijaa. Erisnimet on kuvattu sanoilla MIES, NAINEN, ISÄ, ÄITI, TYTTÖ, POIKA JA LAPSET. Tekstin poisjättöä kuvataan hakasuluin ja lisäystä kaarisuluin.

Seuraava tekstinäyte liittyy tilanteeseen, jossa miehen vaimoltaan salaama seurustelusuhde oli paljastunut ulkopuolisten henkilöiden kautta. Vaimon kestettäväksi oli tullut sosiaalisesti ja emotionaalisesti nöyryyttävä tilanne, mutta hän halusi säilyttää avioliiton. Edustajuuspuheessa vaimo voi sekä osoittaa loukkaantumisensa että ilmaista toiveensa jatkaa avioliittoa.

- [2,13:41-47] S: miten sä ajattelet, mitä se sun aikarajat on, miten kauan jaksat odottaa, että miehellä on, miehellä päätöksiä kypsyy
 Ä: jaa-a, jos ei lapsia olis, niin olisin varmaan pistänyt sen pihalle yhtä päätä enkä olis keskustellut sen enempää, lapset on sitä mieltä, että olkoon isä mikä lystää kun se vaan siinä yleensä olis, ne toivoo niinku että mä jaksaisin katella

Oman osuutensa lausumiin vanhempi voi kielellisesti ilmaista - kin-päätellä. ”LAPSIkin pelkää sinua, niin kuin kaikki” [14,11: 43]. Oman subjektina olon häivyttämiseen vanhemmalla voi sovittelukeskustelussa olla tarvetta silloin, kun hän halusi suojautua psyykkiseltä epävarmuudelta, jonka lausuman esittäminen omissa nimissä saattoi tuottaa. Tällaisia tilanteita oli tekstissä identifioitavissa esimerkiksi silloin, kun puhuja arkaili oman loukkaantumisensa kertomista, varoi ristiriidan kärjistymistä tai suojeli itseään syyllisyyden tunteiden aktivoitumiselta.

- [11,10: 29-32] Ä: jos ISÄ ei pysty muuttumaan POJAN suuntaan, mies ei pysty pojan suuntaan muuttumaan, niin mä en voi jatkaa sitä, tätä avioliittoa, koska POIKA kärsii.
 [14,2: 15-16] I: kun tehdään lapsilla kiusaa toisillemme, ei varmaan oo niille lapsilleekaan hyväksi
 [11,10: 3-9] Ä: POIKA on hirveän huomionkipeä, ja se minusta on kans karmasevaa kyllä, että POIKA ei anna isän suukotella enää, must tuntuu, että se kokee, hän kokee sen, että se ei oo enää aitoa, kun mulla tätä on kans vähä, että kun MIES tulee, mua rupee inhottaa, kun se tulee heti siihen niin, nii mulle tulee se seksiajatus heti mieleen

Subjektin häivyttämisestä ja näkökulman kääntämisestä lapseen saattoi neuvottelutilanteessa olla hyötyä vanhemman omien tavoitteiden edistämässä. Seuraavassa tekstinäytteessä äiti 'naamioi' sen tosiasian, että lastenhoitojärjestelyt avioeron toteuduttua muodostuisivat hänen kannaltaan hankaliksi, ellei isä hoida lapsia äidin iltatyön aikana.

Äiti varoi julkituomasta asiaa omana hankaluutenaan, ja perusteli tavoitettaan lasten ja isän suhteen säilymisellä.

[11,23: 4-11] Ä: silloin kun jätettiin nää avioerohakemukset niin, niin hän ei suostunut siihen yhteis-huoltajuuteen, mutta mä oon ymmärtänyt jälkeempään, että se ei tiennyt mitä se on, että se halus, että hän tapaa niitä vaan tiettyinä aikoina, kun mä ensin sitä, kun mulla on vuoro-työ tiettyinä iltoina, ettei niitten tarvii, ettei ne todellakaan etäännyisi siitä isästään

Joskus lasten nimissä tehty neuvottelutarjous tuli avoimemmin esiin ”kyllähän ne (pojan) pyörärahat sitte löytyis, jos yhteiselämä vois jatkuis [10,5: 46-47].”

Edustajuuspuheen kanssa samansukuisen puhettavan olen nimennyt *pyyteettömyyspuheeksi*. Pyyteettömyysrepertuaarin funktiona oli peräänkuuluttaa fokuointia lapsen näkökulmaan keskustelussa. Tuomalla esiin lapsen tarpeita puhujavanhempi samalla rajasi ja luopui omista intresseistään. Vanhempi halusi viestittää, että häntä ei tarvitse ottaa huomioon.

[8,2: 57-59] I: ei minusta tuu mitään ongelmaa niinkun, TYTÖN asiat tässä on tärkeimmät

[10,3: 27-28] I: lasten takia kannattais yrittää päästä yhteisymmärrykseen noista asioista

Seuraavat tekstinäytteet ilmaisevat, että joskus vanhempi joutui ponnistelemaan päästäkseen keskittymään lapsen näkökulmaan.

[13,17: 59- 18: 1-7]I: lapset on ja tulee olemaan, ei sitä asiaa pysty pyyhkäämään pois noin vain, se on olemassa oleva tosiasia, fakta, turha sitä on oikeastaan luistaa mihinkään ja piiloutua muitten asioiden taakse, se on tultava toimeen sen kanssa ja hyväksyttävä se asia, se on kuitenkin se asia, mikä asia tässä täytyy asettaa omien mielitekojen edelle

[12,11: 46-50] I: aikuisten pitäis kyetä tekemään niitä myönnytyksiä vaikka kirveliskin, se on silloin lapsen eteen tehty, ei niinkään mun eteen tehty, vaan se on lapsen eteen tehty

Pyyteettömyyspuheessa vanhempi tuli tavoitelleeksi epäitsekään ja joskus myös uhrautuvan vanhemman osaa. Kielelliseltä tyyliltään pyyteettömyyspuhe oli periaatteellista ja yleistävää. Tässä puhettavassa vanhempi käytti erisnimen sijasta ilmaisua ”lapsi” tai äidin/isän /vanhemman sijasta ilmaisua ”aikuinen”. Lapsen tilannetta vanhempi kuvasi pyyteettömyysrepertuaarissa abstraktina ja irrallaan vanhempien tilanteesta olevana teki-

jänä. Puhetapa muistutti julkista sosiaalityön retoriikkaa lapsen edusta ja oikeuksista. Pyyteettömyysrepertuaarin vahvaa kulttuurista voimaa kuvasti se, että epätsekkyyydestä poiketessaan vanhempi kommentoi sitä erikseen viittaamalla vilpittömyyteen, millä ikään kuin pyrki oikeuttamaan henkilökohtaisen intressin sisällyttämisen lapsen asumisjärjestelyihin.

[5,10: 32-34] I: minä nyt rehellisesti kerron tämän asian, se (pojan tilapäinen asuminen isän luona) olisi minullekin henkilökohtaisesti terapiaa, mulla on poika, en ottas silloin alkoholia

Kun vanhempi pyytettömyysrepertuaarin kautta ikään kuin ylevöitti itsensä, niin toinen vanhempi saattoi tulla mustamaalatuksi tai muutoin alennetuksi.

Pyyteettömyyspuhe saattoi sisältää avoimen tai epäsuoran syytöksen toisen vanhemman itsekkyydestä. Näillä syytöksillä toinen vanhempi konstruoi toisen vanhemman egoistiseksi vanhemmaksi, joka ajaa omaa intressiään lapsen kustannuksella.

[12,1: 10-11] Ä: olisit nyt vähän enemmän kiinnostunut lapsesta kun laps on sairaalassa

[14,6: 20-23] Ä: siinä (tapaamiskäytännössä) ei oo mitään säännönmukaisuutta, mä koen, että sillon kun on sun tarpees olla lapsiin yhteydessä niin sä otat yhteyttä, me ollaan kuin jossain passissa odottamassa siinä

[12,8: 5-19] I: nyhän kun me on puhuttu tosta avioerosta, niin NAINEN puhuu ensimmäisenä LAPSELLE, että hän lähtee käveleen, ennen kun tulee mulle puhumaan mä teen sitä lasta ajatellen, niin sitä ei sotketa siihen, että äiti menee lapselle sanoon tai kysyyn heti kun äiti puhuu semmosta ja tämmöstä ennen kun muutetaan ja otetaan ero

[14,16: 50-58] Ä: meillä on myös toinen lapsi POIKA, joka vielä

I: just joo

Ä: joka vielä enemmän tarvitsisi isää TYTTÖ ja tää systeemi menee siihen, että puhutaan vain TYTÖSTÄ, koska se on näistä kahdesta se helpompi, se on se iloisempi, parempi nappula, joka voidaan vetää ja POIKA jätetään sinne pois jo äsken aikasemmin

Osa vanhempien lapsipuhunnasta toteutui *etäännyttämispuhetta* käyttäen. Etäännyttämisperertuaarin päämääränä ja funktiona oli diskursiivisesti luoda tilanne, jossa vanhempi siirsi fokusta pois omasta vaikutusvallastaan. Vanhempi pyrki häivyttämään toimijuutta vetoamalla siihen, että ei ole itse mitään tehnyt eikä voisikaan tehdä. Huomio voitiin kohdentaa asiantiloihin tai olosuhteisiin, joiden armoilla vanhempi ikään

kuin joutui olemaan. Etäännyttämispuheella vanhempi ulkoisti lapsiin liittyvät asiat omien vaikutusmahdollisuuksiensa ulottumattomissa oleviksi. Näin vanhempi tuli rajanneeksi omaa toimijuuttaan ja mahdollistaneeksi esimerkiksi vastuusta vetäytymisen. Samalla vanhempi ikään kuin oikeutti oman etäännyttymisensä.

Suuntaamalla huomiota lapsen luonteeseen vaikuttaminen lapsen asioihin siirtyi vanhempien ulottumattomiin.

[13,10: 44-53] I: mun on lapsen käyttäytymiseen vaikea hakea syytä näistä tapaamisasioista, mä pidän niitä ihan niitten omiin luonteenpiirteisiin kuuluvina käyttäytymisenä, käyttäytymismalleina, kun ne ovat niin kovin erilaisia lapsia, TYTTÖ on minun mielestä, se hirveen, hirveen kulmikas [] POIKA on sitten sellanen, että se menee koko ajan vähä niinku nypimään siitä sivusta

Tällaisella puhetyylillä vanhempi tuli edeltävässä tekstinäytteessä torjuneeksi toisen vanhemman toiveen selkiyttää tapaamisaikatauluja, millä tämä puolestaan ajatteli helpotettavan lasten välisiä kiistelyjä.

Seuraavassa tekstinäytteessä vanhemmat keskustelevat murrosikäisen poikansa kiu-kunpurkauksien hallinnasta.

[5,5: 10-23] Ä: ja mä koen semmosen hirveän voimattomuuden, niin että mä en niinku yksin pärjää sellasen lapsen kanssa, yritän koko ajan saada itselleni apua mä en pysty mitään tekemään, POIKA on 173 senttiä, mull on, kaikki ovat minua pitempiä
I: joo niin on, niin penskat on kaikki sinua pitempiä, mutta ei se mitään
Ä: tulee semmonen, kauhee semmonen, tuntuu, että ihan sydän rinnasta lähtee, sellanen hirveen voimakas tunne, en pysty oikein hoitamaan, en pysty hallitsemaan sitä tilannetta

Tekstinäytteessä äiti etäännytti itsensä vetoamalla vähäiseen pituuteensa verrattuna lapsiinsa. Kun isä kyseenalaisti tämän tulkinnan, äiti jatkoi itsensä konstruointia kykenemättömänä vanhempana siirtäen fokusta omiin tunnereaktioihinsa. Myös ulkoisiin tekijöihin vedoten puhuja voi konstruoida itsensä avuttoman uhrin asemaan, jolloin esimerkiksi isä tuli rajanneeksi isänä olon toteutuvaksi vain silloin, kun lapset vierailevat hänen luonaan.

[14,4:14] I: en kai mä voi olla isä, jos lapset ei oo mun luona

Tällaisella puhetyylillä vanhempi voi välttää muiden vanhemmuuden toteuttamiskeinojen pohdinnan.

Eräs etäännyttämispuheen muunnos oli siirtää toimijuus lapselle. Vanhempi tuli ikään kuin 'heittäneeksi pallon' lapselle ja samalla vapauttaneeksi itsensä.

- 10,4: 48-49] I: vaikka se on pieni niin se on semmonen perheenkokoajaluonne
- [5,4: 5-14] Ä: lapsi on ollut kummallakin kerralla poissa, kun oli tää lääkäri aika, ei ole mennyt jostain kumman syystä, tää sivuääni on hänen kohdallaan tutkituttamatta, jännä juttu lapsessa, että hän ei kuitenkaan pidä huolta itsestään, niin että kävisi lääkärissä, kun todettiin tämä sivuääni
- I: POIKA ei ole mennyt jostain kumman syystä, sillä on ollut kaks kertaa lääkäri aika ja se ei oo menny sinne kummallakaan kerralla, elikkä tää on jo
- Ä: tää sivuääni on hänen kohdallaan tutkimatta, täytyy saada terveyskeskuslääkärille uusi aika, että tota tämä, tämäkin on semmonen jännä juttu POJASSA että mikä minua myös huolestuttaa, että hän ei itse kuitenkaan pidä huolta itsestään niin että kävisi lääkärissä, kun todettiin tämä sivuääni

Puhumalla lapsen omista toiveista vanhempi voi esittää itsensä lasta kuuntelevan ja ymmärtävän vanhemman valossa. Samalla hän saattoi tulla eristäneeksi omat mahdollisuutensa esimerkiksi avustaa lasta ylläpitämään suhdetta toiseen vanhempaan, kuten oli asianlaita seuraavassa tekstinäytteessä:

- [14,11: 33-38] Ä: Ei siinä ole rohkaisemisesta kysymys, ei siinä ole LAPSEN rohkaisemisesta sillä on täys vapaus mennä sillä tytöllä, se tekee just omat valintansa
- S: just joo
- Ä: se tekee just omat valintansa, sillä on nytkin mahdollisuus mennä sinne

Yksi versio etäännyttämisrepertuaarin käytöstä oli siirtää sovittelukeskustelussa keskustelufokusta pois vanhempien välisestä suhteesta, kuten seuraavassa tekstinäytteessä

- [5,13: 52-55] I: tapellaan kun keretään, mutta tää poika on nyt tärkein, tässä on tää poika, sano, miten saadaan tämä poika hoitoon

Seuraava tekstinäyte liittyy keskusteluun, jossa on pohdittu isän ja pojan kanssa käymisen ja suhteen rakentamisen vaikeuksia. Isä väisti etäännyttämispuheella oman osuutensa tarkastelun.

- [14,13: 57-59] I: musta tuntuu, että sä oot sen POJAN ajanut vihaa ja raivoa täys mua vastaan, sä oot
 [14,14: 1-2] haukkunu mua sen jälkeen kun me erottiin, sä oot POJAN, ja kun mä tiedän, millä tavalla sä sen asian vielä niinkun esität, niin se ei oo mikään mukava tapa

Etäännyttämisrepertuaari tarjosi vanhemmille erilaisia vaihtoehtoja suunnata keskustelua ja päästä irrottautumaan toimijuudesta hyväksytyllä tavalla. Etäännyttämispuhetta esiintyi tekstiaineistossa runsaasti ja se oli monien vanhempien käytössä.

Riippumattomuuspuheen funktiona oli diskursiivisesti luoda autonominen positio suhteessa toiseen vanhempaan. Riippumattomuustulkintarepertuaarilla vanhempi konstruoi itselleen itsenäisen ja itseriittoisen, omaa riippumattomuutta ja oikeuksia korostavan position.

Sanomalla ”koti on siellä missä äitikin” puhuja tuli puheellaan määritelleeksi äidin ja lapsen yhteenkuuluvuuden asumisjärjestelyissä. Kielellisesti vanhempi voi tuottaa riippumattomuusrepertuaarin esimerkiksi puhumalla lapsesta käyttäen omistusmuotoa. Eräässä keskustelussa äiti puhui lapsistaan ”mun pojat” korostaen omaa suhdetta lapsiinsa, mihin isä toi omaa näkökulmaansa kertoen hoitaneensa lapsia ”puolisen vuotta”. Sanavalinnoilla vanhempi voi määrittää omaa keskeistä positiotaan. Tyypillisiä sanoja riippumattomuuspuheessa olivat: ”minä”, ”itse”, ”yksin” ja ”vapaa”. Riippumattomuuspuhe mahdollisti toisen vanhemman eristämisen tai marginaaliseen positioon saattamisen. Seuraavissa näytteissä puhujavanhempi eri tavoin positioi itsensä ensisijaiseksi ja toisen vanhemman toisarvoiseksi suhteessa lapseen.

- [14,14: 5-6] Ä: mä oon ollut isä ja äiti viis vuotta
 [5,16: 23-28] I: ei kuule hei, nyt on asia sillä tavalla, että sinua ei tarvita siinä (lapsen muuttamisessa isän luo) ollenkaan, siis minä ja poika eletään kahdestaan, me ei tarvita sinua, se poika ei tarvii sinua, ota se nyt huomioon, minä olen se herra ja hidalgo, jonka kanssa poika pelaa, sinä oot pelistä pois
 [14,8: 25-26] Ä: lapset on aivan enkeleitä, kun sä pysyt vaan poissa

Edellisissä tekstinäytteissä puhujavanhempi määritteli oman ensisijaisuutensa yllättävän avoimesti ja ehdottomasti, kun otetaan huomioon, että keskustelussa samanaikaisesti oli toinen vanhempi läsnä. Seuraavassa näytteessä puhuja käytti kielellisinä pehmentiminä sanoja ”melkein” ja ”periaatteessa”. Sitomalla lausumansa menneeseen aikaan hän ikään kuin jätti mahdollisuuden myös toisenlaiselle tulevaisuudelle. Myös sanomalla ”kolmistaankin” vanhempi ilmaisi ottavansa huomioon myös vaihtoehtoisten kokoonpanojen mahdollisuuden.

[10,2: 23-25] Ä: mie oon periaatteessa melkein yksin lapset huoltanu ja yksin maksut maksanu, kyl mie mielestäni pärjäisin niitten kanssa kolmistaankin kun nyt tähän asti toi ei oo mitään velvotteitaan lapsiaan kohtaan (hoitanut)

Seuraavat tekstinäytteet osoittavat, miten vanhempi voi riippumattomuusrepertuaarissa konsturoida vanhempien keskinäiset positiot sellaisiksi, että vanhemmat olisivat ikään kuin eri todellisuuksista. Tällaisen kuvauksen valossa vanhempi voi oikeuttaa vetäytymisensä aktiivisesta yhteistyöstä lapsen asioissa.

[13,17: 40-44] Ä: mä en jaksa tän miehen kanssa puhua kuin normaalit ihmiset, mä mielelläni, kun mä oon eron saanu, niin mä jatkaisin omaa elämäni, mä niinkun sopisin paperilla nää lasten tapaamiset ja haluan olla mahdollisimman vähän tekemisissä

[14,3: 30-39] Ä: me ollaan niinku eri planeetalta näitten asioiden suhteen, koska mä olen totaalinen yksinhuoltaja ja totaalisesti maksanut hirveitä velkoja, mitkä hän on aiheuttanut ja mä en oo estäny lapsia häntä tapaamasta, en varmasti, se este on jossain muualla ja siitä mä oon joutunu, salaiseksi, se on, niille ei voi puhelimella soittaa, koska mä en kestä niinku sitä häirintää, sulla on ollu täys vapaus tavata lapsias

Kompetenssipuheessa vanhempi positioitui päteväksi ja kyvykkääksi lapsensa hoidossa ja kasvatuksessa. Kompetenssipuhe palveli asiantuntija-aseman saavuttamista, mikä antoi auktoriteettivaltaa kasvatasioissa. Kompetenssipuheessa vanhempi esitti itsensä lasta ja lapsen tarpeita hyvin tuntevana ja ymmärtävänä vanhempana. Myös kasvatusten suhteen vanhempi voi kompetenssipuheessa osoittaa asiantuntemustaan ja hallintakykyään. Kun vanhemmat sovittelukeskusteluissa käyttivät kompetenssipuhetta, he samalla vertasivat omaa ja toisen vanhemman pätevyyttä. Kompetenssi-

heessa puhujavanhempi oikeutti omat ja vastaavasti kritisoi tai väheksyi toisen menette-
lyjä ja näkemyksiä. Toinen vanhempi tuli kompetenssi-
puheessa asetettua toissijaiseen
asemaan, kun toinen puhui joko korostaen omaa tai väheksyen toisen osaamista. Näin
kompetenssi-
puhe palveli vanhempien välistä kilpailua asiantuntijuudesta.

- [11,10: 17-23] Ä: hän komentaa kauheen kovalla, MIES, POIKAA ei sais komentaa, niin että hän ei
osaa ottaa, että POJALLA on uhmaa ja tällasta hän kokee kaiken sen hirveen negatiivi-
sena, kun POIKA sanoo vastaan, muka, mutta mä käsitan taas, että se uhma on hänen
protestia ja sellasta niinku oman minän ettimistä
- [7,12: 30-33] I: ÄITI antaa niin helposti peruksi, mä en taaskaa, niin mä annan luunapin aika her-
kästi, mun mielestä semmonen vapaa kasvattaminen, se on väärin

Keskusteluissa isät näyttivät korostavan kompetenssi-
puheessa enemmän kasvatuksen
kontrollifunktiota ja äidit emotionaalista ohjaamista. Seuraavassa tekstinäytteessä van-
hemmat keskustelivat yhteisen lapsensa kasvatustehtävästä.

- [5,7: 4-20] I: kato, jos minä sanon että nyt tiskataan astiat ja petataan sänky ynnä muuta sillon
tehdään myös niin, mutta kun tuo akka sanoo niin se on yks perkeleen hailee, ei ne po-
jat tee hevonpaskaa, ne jättää kaikki vaan silleen, ei ne, ei niillä ole minkäänlaista kuria
eikä järjestystä noilla penskoilla muijan komennossa
- S: sä sanot, että POIKA hyötyy siitä kun on kuri ja järjestys
- I: tottakai, tottakai pitää olla kuri ja järjestys
- S: sä olet samaa mieltä, että se on pojalle avuksi
- Ä: tuota, kyllä tiettyssä määrin, mutta tota mä äsken yritin selostaa, että tää POJAN tun-
nepuoli on semmonen, että mä, minä niinku koen, että mun täytyy hirveesti suojella et-
tei tulis kauheesti sellasia pettymyksiä, pahoja pettymyksiä, tällä kertaa se oli kriisiti-
lanne

Tässä keskustelussa isä oikeutti omia näkemyksiään armeijan kautta saaduilla koke-
muksilla kurinpidosta. Äiti perusteli omaa suhtautumistaan kyvyllään tunnistaa omien
tunteidensa kautta lapsen tarpeet. Kompetenssi-
puheen funktiona oli tässä keskustelussa
kilpailla, kuka saa määritellä, mitä eri tulkintoja voidaan antaa ja kenellä on oikeus teh-
dä se.

Myös seuraavassa näytteessä käytiin kilpailua siitä, kummalla vanhemmalla oli auktoriteettivaltaa arvioida paremmin lapselle kertominen perheongelmista ja erosuunnitelmista.

- [12,8: 2-19] I: me riidellään, sitä ei selvitetä niinku mä, että puhuttas etukäteen rauhassa tai sanota etukäteen, sillee, että eikä lasta sotkettas aina mukaan, että nythän kun me on puhuttu tosta avioerosta, niin ÄITI puhuu ensimmäisenä POJALLE, että hän lähtee käveleen, ennen kun tulee mulle puhumaan, ja mun mielestä vanhempien juttu tää on [], että jätetään lapset, lapsi, ulkopuolelle, kun me riidellään ja kun päästään johonkin systeemiin tai sopimukseen niin kerrotaan se lapselle, ja mä tiedän, että se on oikea ratkaisu, tästä hän meille tulee se kun ÄITI sanoo, että mä oon aina oikeessa, ja kun on joitakin asioita, joista mä tiedän, ett se on varmasti näin, niin mitä mä teen sitä lasta ajatellen, niin sitä ei sotketa siihen, että äiti menee lapselle sanoon tai kysyy heti, kun äiti puhuu semmosta ja tämmöstä ennen kun muutetaan ja otetaan ero
- Ä: meillähän on ollu silleen, että POIKA jätetään aina ulkopuolelle meidän riitojen, parempi ois silleen, että kun me riidellään [] mä koen että ISÄN ajattelevan, että meillä pitäis olla harmooninen perhe-elämä [] siinä ei pitäis olla minkäänlaisia ristiriitoja ja että POIKA eläis tämmöisessä harmoonisessa ilmapiirissä, eli että POIKA ei sais saada vaikutteita eli esimerkiksi muunmuassa telkkarista, ei semmoista, että meill olis niinku ristiriitoja meidän kesken ja POIKA yritetään jättää ulkopuolelle koko tästä asiasta [] eihän siinä ole mitään mieltä, että laps pannaan niinku oven toiselle puolelle ja tietää kuitenkin, että vanhemmat kiistelee, että mun mielestä laps ahdistuu enempi siitä, että se kuulee, että vanhemmat riitelee, mun mielestä se on ihan normaali ja niinku että vanhemmat riitelee ja että lapsi kuulee, mut että justiin tämmösiä, että ruveta väkivaltaa siinä, se on lapselle aina pahasta, nähdä väkivaltasta käyttäytymistä

Kontrollipuhe muistutti kompetenssipuhetta, mutta tässä tulkintarepertuaarissa vanhempi ei tyytynyt pelkästään tietämään, mikä olisi lapselle parasta, vaan hän lisäksi halusi varmistaa sen toteutumisen toisen vanhemman ja lapsen suhteissa. Näin vanhempi tuli ikään kuin säädelleeksi toisen vanhemman ja lapsen suhdetta ja asettaneeksi ehtoja heidän kanssakäymiselleen. Kontrollipyrkimyksensä vanhempi teki puheessaan oikeutetuksi lapsen hyvinvoinnista huolehtimisella. Samalla hän kuitenkin asettui asemaan, josta oli soveliasta puuttua toisen elämään. Kontrollipuheessa vanhempi - usein tiedostamattaan - päätyi jatkamaan kanssakäymistä entisen puolisonsa kanssa. Seuraavissa tekstinäytteissä tuli esiin myös vanhemman reaktiot kontrollipuheeseen.

- [5,13: 56-59] Ä: tää on ihan hyvä ajatus, tää sinun luokse muuttaminen, kun sä vain suostuisit kuu-
kauden olemaan ihan käyttämättä alkoholia, olemaan tupakoimatta sisällä ja parvek-
keella tupakoida
- [5,14: 1-9] I: tämä on, mitäs muita vaatimuksia mulle esitetään
Ä: ei kun
I: keitänkö joka aamu kaurapuuroa vai riisivelliä
Ä: ei kun minä, en minä näihin puutu, mutta nämä tämmöiset, jotka vaikuttaa niinku
pojan koulunkäymiseen ja säännönmukaisuuteen, jota sä itte nyt minun mielestä edustat
I: se poika, silloin kun se on minun luona, niin se lähtee varmasti joka aamu kouluun,
ihan jetsulleen, minä nimittäin herään aina kuudelta
- [14,5: 54-59] Ä: niin siis tää, että lapsilla on täysin vapaat suhteet isään, ja isällä ja lapsilla, ainoa este
[14,6: 1-8] on siinä ollu se, että mä en humalaiselle miehelle lapsiani anna, ja nää yhteydet oon
pannu poikki, koska mä en kestä, mä teen aika rankkaa työtä niistä veloista, jotka mulle
jäi, mun täytyy saada yöllä nukkua
I: minkä takia sä
Ä: mun oli pakko pistää puhelin kiinni, mistä mä oon ihan onnellinen, että mä sen lai-
toin, koska se rauhoitti myös meidän lapsia, ett isällä on mahdollisuus, täysi mahdolli-
suus vapaa mahdollisuus tavata lapsia, ja ne on myös sen ikäisiä, että ne tekee sen va-
linnan
- [14,10: 20-23] I: en minä nyt silleen juo, että siinä olis lapset hädässä tai muuta, muutaman kaljan otan,
niin tuun silleen niinku paremmalle päälle ja lupsakammaks, sillee suvaitsevammaks

Silloin kun perheenjäsenet asuivat yhdessä, kontrollipuheen kautta voitiin konstruoi-
da tilanne, jossa toinen vanhempi ei voinut osallistua täysivaltaisesti suhteessa lapseen
ilman toisen vanhemman kontrollia, vaan ajautui ikään kuin altavastajaksi.

- [11,11: 46-58] Ä: meill oli kauhee ristiriita siitä, kun POIKA pelkäs yöllä, tappelut tuli siitä, kun POI-
KA tuli keskellä yötä meiän sänkyyn ja sano että sitä pelottaa, MIES sano että tää on
meiän sänky ja mä sanoin, että ei kun se tulee tähän sänkyyn, MIES sanoi, että hän läh-
tee lattialle nukkumaan, varman niinku POJALLE tuli sellanen tunne, että isä ei rakasta
mua, kun se ei ota mua tähän sänkyyn, niin nyt mä sitten MIEHELLE selitin tän asian,
ja MIES on nyt siinä, hän on selittänyt itse POJALLE, hän itse mun toiveesta, että se
sano POJALLE, että isä oli väärässä ja pyys anteeks, että tämmöinen asia, se on muut-
tunut siinä

Yhteistyöpuheessa vanhempi hahmotti tilannetta vuorovaikutuksellisesti, kummankin vanhemman ja lapsen toiminnan yhteispelinä. Puhunnan tunnusmerkkinä oli suhteista puhuminen tai asioiden ankkuroiminen vuorovaikutuskonteksteihin. Vanhempien puhe oli tässä tulkintarepertuaarissa usein monikon ensimmäisessä muodossa. Yhteistyöpuhe mahdollisti vanhemman positioitumista aktiiviseen kanssakäymiseen, jota voi arvioida tai suunnitella yhteistyössä toisen vanhemman kanssa. Toinen vanhempi oletettiin kanssakäymisen tasaveroiseksi osapuoleksi.

- [5,2: 16-20] I: miten me voitais tää poikaparka, mä sanon, anteeks vaan, poikaparka, mutta mä toivon, että me saatas tää jengoilleen, nyt kun pojalla on mennä vähän, pikkusen niinku pasmat sekasin
- [6,4: 13-14] I: niin, olihan siitä (puhetta) se ett, varmaan (meidän vanhempien) riidoist ne on johtunu, just nää lapsen tärinät
- [13,12: 46-48] I: tiedä sitä sitten, että mikä nyt sitten vaikuttaa mihkään, mutta jos tuon tapaamisasian sais, niin se ois meistä kahesta ainoastaan kiinni

Myös *puntaroimispuheessa* oli kysymys suhteen tarkastelusta, nimenomaisesti vanhemman ja lapsen välisen suhteen. Puntaroimisrepertuaarissa vanhempi reflektoi ja suunnitteli omaa toimintaansa suhteessa lapseen. Tässä puhettavassa vanhempi positioituu aktiiviseksi vanhemmaksi, joka muokkaa toimintaansa eri vaihtoehtojen välillä. Puhunnan tunnusmerkkinä olivat retoriset kysymykset, joilla vanhempi pohti lapsen tapaa kokea asioita tai arvioi erilaisia mahdollisia tapoja vanhempana ohjata lasta. Toinen vanhempi positioitui kuulijaksi. Puntarointipuhe oli luonteeltaan ikään kuin sisäistä yksinpuhelua tai itselle suunnattua puhetta.

- [6,11: 12-20] Ä: niin tavallaan omassa mielessäni yritän selkiyttää sitä (mikä on oma mikä lasten tunne), mut samalla tavallaan miettiä sitäkin, ett mä en tällä tavalla toimisi niitten asiointen vastasesti, eli jos tytöt rupee työstämään jotain ett isi ja äiti on eronnut, ja kuinka ne ei sit yht'äkkiä saakaan musta kiinni jotain sellaista kuvaa, että äiti haluaaki jotain muuta, niin ett se menee kauheen ristiriitaiseksi se lapsen mieli ja siinä on niin paljon kaikkea
- [13,13: 49-53] I: ja nythän, ainoo mikä siinä on pelottanu on, että onko niille siitä tapaamisasiasta nyt sitte liikaa sysätty vastuuta itselle, mutta mä oon siitäkin niitten kanssa koettanut puhua, että tota, miltä niistä nyt sitten tuntus tota

[13,14: 1-5] Ä: TYTTÖ ei ole kyllä ihan itte osannut päättää, se on sanonu sillä tavalla, välillä kun on ollu pitkiä pauseja, olen sanonu, että kyllä sä voit mennä, sen ei oo tarvinnu päättää siitäkään asiasta ihan itte, mä oon sanonu sille, että mene nyt vaan, must tuntuu, ett se haluaa, että mä sanon

Kahdesta keskustelusta oli löydettävissä puhetapa, jonka olen nimennyt *itsesyytös-puheeksi*. Itsesyytösrepertuaariksi luokittelin ilmaisutapoja, joilla vanhempi ikään kuin ilmoittautui syylliseksi esim. avioliiton hajoamisen tai lapsen ongelmien suhteen. Itsesyytöspuheen avulla vanhempi etsi myötätuntoa itselleen ja hyväksyntää toiminnalleen. Tässä tarkoituksessa itsesyytöspuhe voi toimia vetoomuksena saada ymmärrystä osakseen.

[11,2: 5-17] Ä: no, mä sitä otin niinko puheeksi tämän eron, mut en mä tiedä, jollain tapaa mä koen ehkä että mä olen vähän painostanut sitä, mut ett mä esitin niinku, että voitasko me yhdessä hakea sitä eroa, sitä aluksi ajatteli niinku vaan omaa itteensä, ett mun on pakko päästä tästä ulos, ei tullu sitten ensi niinku lapset sillee kauheen voimakasti, mutta sitten taas, mä en nyt sitten tiedä, mitenkä se meidän vanhempi poika, se on kauheen herkkä ja arka, ja mua huolettaa niinku se kaikkein eniten, että mitenkä se suhtautuu tähän

Itsesyytöspuheella puhujavanhempi voi myös pyrkiä vaikuttamaan toisen vanhemman taholta tuleviin tai oletettuihin syytöksiin.

[6,2: 4-10] Ä: siinä on vain se ongelma, että tytöt ei ole oikein halunneet lähteä, ett tapaamiset eivät ole olleet tällä hetkellä tyydyttäviä, tavallaan tällä hetkellä mua painaa eniten, että mä en haluaisi syyllistää, mutta että MIES syyllistää mua sillä, että mä en päästä lapsia, että ei ole, tää ei ole niiko totta

Avointa syyttämistä voidaan pitää kulttuurisesti epäsuotavana puhetapana, jolloin sen peittämiseen käytettiin erilaisia retorisia keinoja. Edeltävässä tekstinäytteessä vanhempi yritti häivyttää syytöstään kertomalla, että hän ei haluaisi syyttää. Toisessa tekstinäytteessä [11,10: 5] äiti nimesi lapsen turvattomuuden johtuvan isän puuttellisista käsittelytaidoista, mutta kun luultavasti ennakoisi saavansa isän taholta vastalauseita, niin äiti

peitteli syytöstään: ”mä en mitenkään halua sua MIES tuomita, mutta...” Sovittelukeskusteluissa itsesyytösrepertuaaria käyttivät vain naiset.

Hyvityspuheessa vanhempi rakensi kompromissia viestittäen toiselle vanhemmalle, että on hyväksynyt toisen taholta tulleen toiveen tai kriitikin. Hyvityspuheella vanhempi pyrki nollaamaan tilanteen ilmaisemalla katumusta ja muutoshalua.

- [1,12: 8.12] I: perheen kanssa voisi olla enemmän, ja tänä päivänä lapsi tulee siihen ikään jolloin sen kanssa pitäisi enemmänkin olla, jota olen nyt ruvennutkin ihan johdonmukaisesti toteuttamaan, ottanut lapsen mukaan tuonne lentopallosalille
- [10,10: 1-15] I: tietysti semmosta yhdessäoloa enemmän niinku niitten (lasten), nythän ne on aina joutunut [] voishan niitten lasten kans sittenki sitte olla enemmän, kun ei aina tarvii () vastata myönteisesti mieskavereitten kuljetuspyyntöihin (niinkun nyt kävin viime pyhänä siellä [] POJAN kanssa ongella lohilammikolla, kun se tykkää sellaset, vaikka ne on aika kalliit ne kalat siellä)

Hyvitystulkintarepertuaarissa vanhempi oikeutti toisen vanhemman näkökannat ja samalla mukautui niihin esittäen samansuuntaisia näkemyksiä. Hyvityspuhe voi toimia myös ristiriidan liennyttäjänä ja palvella sillanrakentajana eri osapuolten välillä. Hyvityspuhe tuli keskusteluissa esiin vain miesten käyttämänä.

Tiivistelmä tulkintarepertuaareista on taulukossa 4.

Vanhemmuuden identiteetit

Eri tulkintarepertuaareihin tukeutuvan puheensa avulla vanhemmat asettuivat erilaisiin positioihin suhteessa lapseen ja suhteessa toisiinsa. Eri tulkintarepertuaarien avulla vanhemman oli mahdollista neuvotella itselleen erilaisia roolipositioita. Roolipositioihin liittyi erilaisia vanhemmuuden identiteettejä, joilla tarkoitetaan vanhemmuutta määritteleviä oikeuksia ja velvollisuuksia.

TAULUKKO 4. Tulkintarepertuaarien konstruoituminen puheen funktion, puhujan position ja kielellisten erityispiirteiden avulla

Tulkinta-repertuaari	Puheen funktio	Puhujan positio	Kielelliset erityispiirteet
edustajuuspuhe	puheen subjektin häivyttäminen	lasta huomioiva vanhempi	-kin-pääte
pyyteettömyyspuhe	lapsen intressin fokusointi	epäitsekäs vanhempi	yleistävä puhetapa erisnimen korvaaminen
etäännyttämispuhe	vastuunsiirto	vanhempi vailla vaikutusvaltaa	'toisista' (ei itsestä) puhuminen
riippumattomuuspuhe	autonomian tavoittelu	itseriittäinen vanhempi	omistusmuoto "yksin", "itse", "minä", "vapaa"
kompetenssipuhe	asiantuntijaksi pyrkiminen	osaava vanhempi	---
kontrollipuhe	suhteiden säätely	hallitseva vanhempi	---
yhteistyöpuhe	yhteisvastuullisuus	tasaveroinen vanhempi	vuorovaikutuksesta puhuminen "me"-muoto
puntaroimispuhe	itsen arviointi	'satsaava' vanhempi	puhetta itselle retoriset kysymykset
itsesyytöspuhe	sylliseksi ilmoittautuminen	hyväksyntää hakeva vanhempi	---
hyvityspuhe	kompromissin rakentaminen	vastaantuleva vanhempi	---

Vanhempien keskusteluissa käyttämien tulkintarepertuaarien avulla oli muodostettavissa viisi erilaista vanhemmuutta konstruovaa identiteettiä. Olen nimennyt nämä identiteetit yksinselviytyjän, asiantuntijan, lapsikeskeisen, varauksellisen ja vuorovaikutuksellisen vanhemman identiteeteiksi.

Yksinselviytyjäidentiteettiä vanhempi rakensi ensisijaisesti riippumattomuusrepertuaarin avulla. Myös kompetenssi- ja kontrolli- ja puntarointirepertuaari olivat käytössä yksinselviytyjäidentiteetin muodostumisessa. Identiteetiksi konstruotui vanhempi, joka autonomisesti ratkaisi lapsen asiat ja koki olevansa sekä pätevä että oikeutettu siihen. Tällaista identiteettiä voisi luonnehtia yksinhuoltajan identiteetiksi. Lapsen tarpeista huolehtiminen oli tällöin kokemuksellisesti vanhemman omalla vastuulla, mikä herätti vanhemmassa joskus itseriittoista varmuutta ja joskus myötätuntoa kaipaavaa marttyyriutta. Yksinselviytymisen positiot voivat toteutua vanhempien keskinäisen työnjaon seurauksena, jolloin vanhempi saattoi katkeruudella reflektoida asemaansa. Joskus vanhempi kuvasi yksinselviytyjän rooliaan saavutettuna asemana, josta ei enää halunnut luopua. Yksinselviytyjäidentiteetistä käsin toinen vanhempi positioitui etäiseksi. Selviytyjävanhempi joko eristi hänet tai kontrolloi hänen osallistumistaan. Omaa pätevyyttään korostamalla yksinselviytyjävanhempi usein epäsuorasti kritisoi toista vanhempaa.

Asiantuntijavanhemman identiteetin tuottaminen tapahtui kompetenssi- ja riippumattomuuspuheen kautta. Myös puntarointirepertuaari oli käytössä asiantuntijaidentiteettiä neuvoteltaessa. Näin rakentui kuva vanhemmasta, joka tiesi lapsensa tarpeet ja hallitsi asianmukaiset toimintatavat. Vanhempi konstruoi puheessaan itsensä päteväksi kasvatuskysymyksissä ja ihmissuhteissa. Hän tarkasteli kasvatustehtävää itsensä ja lapsen väisen suhteen kautta. Toisen vanhemman positioksi tuli olla avustavana vanhempana, jolla ei ollut itsenäistä auktoriteettia tai asemaa suhteessa lapseen. Asiantuntijavanhempi saattoi sivuuttaa toisen vanhemman, joka ei hänen silmissään omannut riittävästi tietoa tai kontaktia lapseen, eikä näin ollen ollut kyllin hyvin perillä lapsen kokemusmaailmasta, jotta hänellä olisi itsenäinen oikeus osallistua kasvatuskäytäntöihin. Asiantuntijavanhempi rakensi keskustelussa itselleen auktoriteettiaseman.

Lapsikeskeinen vanhempi rakentui lähinnä pyyteettömyys- ja edustajuuspuheen avulla. Myös etäännyttämisrepertuaari oli käyttökelpoinen lapsikeskeisen vanhemman identiteettiä neuvoteltaessa. Konstruktoiden seurauksena muodostui kuva vanhemmasta, joka johdonmukaisesti asetti puheissaan lapsen etusijalle. Vanhempi puhui lapsen nimissä tai vetosi toiseen vanhempaan saadakseen lapsen äänen kuuluviin. Keskustelussa vanhempi puhui lapsen intressistä ja rajoitti omaa ja toisen vanhemman osallistumis-

ta. Saadakseen lapsen äänen kuuluville vanhempi pyrki vaimentamaan toisen vanhemman ääntä. Puheellaan hän loi sellaisen vaikutelman, että oli itse valmis tinkimään omista eduistaan lapsen hyväksi. Keskustelussa lapsikeskeinen vanhempi lainasi lapsen puheita tai korosti tarvetta päästä keskustelemaan asioista lapsen kanssa.

Varauksellisen vanhemman identiteetti muodostui etupäässä etäännyttämisrepertuaarin avulla. Myös hyvityspuhe saattoi palvella varauksellisen vanhemman identiteetin konstruointia. Varauksellinen vanhempi konstruoi keskustelussa itsensä ehdollisesti osallistuvana vanhempana, ilman sitoutumistaan vanhemmuustehtäviin. Vanhempi väheksyi omia osallistumisedellytyksiään ja etsi perusteluja - usein toisen vanhemman silmissä verukkeita - vastuusta vetäytymiselle. Toiselle vanhemmalle positioitui aktiivisen toimijan asema. Varauksellinen vanhempi pyrki integroimaan myös ulkopuolisia tahoja jakamaan vanhemmuusvastuuta.

Vuorovaikutuksellisen vanhemman kuvaa konstruointiin ennen kaikkea yhteistyörepertuaarin avulla. Myös puntaroimis- ja kompetenssirepertuaarit mahdollistivat vanhemman asettumaan positioihin, joista vuorovaikutuksellisen identiteetin omaksuminen oli mahdollista. Tällaisen identiteetin valossa lapsi hahmotettiin perheenjäsenten keskinäisissä suhteissa. Vanhempi tarkasteli lapsen tilannetta ja tarpeita suhteessa omaan ja toisen vanhemman toimintaan ja keskinäiseen yhteispeliin. Tällaista identiteettiä voisi luonnehtia yhteishuoltajan identiteetiksi, jonka mukaisesti vanhempi ilmaisi keskustelussa valmiutta muokata omaa toimintaansa vanhemmuusfunktiota toteutettaessa. Toiselle vanhemmalle positioitui aktiivisen ja tasaveroisen toimijan asema.

Yhteenvedo vanhemmuuden identiteettien konstruoitumisesta tulkintarepertuaarien kautta on taulukossa 5. Puhujavanhemman puheen kautta toiselle vanhemmalle määräytyvät positiot on kuvattu taulukossa 6.

TAULUKKO 5. Vanhemmuuden identiteettien konstruoituminen tulkintarepertuaarien avulla

Identiteetti	Tulkintarepertuaari
Yksinselviytyjä	- riippumattomuus - kompetenssi - kontrolli - puntarointi
Asiantuntija	- kompetenssi - riippumattomuus - puntarointi
Lapsikeskeinen	- pyytettämyys - edustajuus - etäännyttämis
Varauksellinen	- etäännyttämis - hyvitys
Vuorovaikutuksellinen	- yhteistyö - puntarointi - kompetenssi

TAULUKKO 6. Toisen vanhemman position määräytyminen puhujavanhemman identiteetin mukaan

Puhujan identiteetti	Toisen vanhemman positio
Yksinselviytyjä	Etäinen vanhempi
Asiantuntija	Avustava vanhempi
Lapsikeskeinen	Vaimennettu vanhempi
Varauksellinen	Aktiivisesti toimiva vanhempi
Vuorovaikutuksellinen	Tasavertaisesti osallistuva vanhempi

POHDINTA

Tässä tutkimuksessa, joka liittyy perheasiainsovittelun kehittämistoimintaan, tarkastelen vanhempien sovittelukeskustelussa lapsiin liittyvää puhetta. Keskusteluista analysoin missä määrin ja mistä teemoista vanhemmat keskustelivat eroprosessin eri vaiheissa. Tarkastelin keskusteluja myös konstruktionistisesta näkökulmasta analysoiden, miten vanhemmat lapsestaan puhuen konstruoivat vanhemmuuttaan määrittäviä identiteettejä. Vanhempien puhetapaa tarkastelemalla hahmottelen lisäksi yhteisössämme olevaa kulttuurista diskurssia vanhemmuudesta avioerotilanteessa.

Lapsiin liittyvän puheen osuus vanhempien sovittelukeskusteluissa käyttämien puheenvuorojen kokonaismäärästä oli kolmannes. Lapsipuheen määrä vaihteli eroprosessin eri vaiheita edustavissa ryhmissä paljon. Vanhempien asuessa yhdessä ja eroratkaisun ollessa vielä harkinnassa, lapsiin liittyi vain vähän vanhempien puheesta, mutta lapsipuhe oli keskustelujen keskeisenä sisältönä vanhempien muutettua erilleen. Lapsipuheen osuus ylsi 3/4:aan vanhempien puheesta silloin, kun vanhemmat olivat virallises-tikin eronneita. Eropäätöstä puntaroidessaan vanhemmat eivät fokuoineet lapsen enakoimalla eri vaihtoehtoja lapsen kannalta, mutta lapsen asiat tulivat keskustelun koh-teeksi erojärjestelyitä toteutettaessa.

Lapsipuheen osuus jäi yllättävän pieneksi, kun otetaan huomioon, että sovittelijoiden erityisenä pyrkimyksenä oli lisätä vanhempien keskustelua lapsista osana avioerojärjes-telyä. Tämän avioliittolakiin nojaavan intressinsä sovittelijat toivat esiin jo etukäteisin-formaatioissa ja uudelleen keskustelutilanteen alussa. Koska tässä tutkimuksessa en analysoi sovittelijan osuutta keskusteluun, ei voida arvioida, missä määrin sovittelijan puheenvuorot painottuivat lapsiteemaan. Keskustelun kulkua analysoimalla voisi selvit-tää, onko sovittelija aloitteellisena osapuolena lapsiteeman esilleotossa ja ylläpidossa. Dingwallin ja Greatbatchin (1985) tutkimuksessa sovittelijoiden tekemistä interventiois-ta kolmasosa liittyi lapsiin. Koska nyt käsillä oleva tutkimus kohdistuu ensimmäiseen sovittelukeskusteluun, tulee lapsiin liittyvän puheen osuus esiin siinä määrin kuin lasten asiat olivat vanhempien mielessä sovitteluprosessin alussa, jolloin sovitteluintervention rooli oli vähäisimmillään.

Lapsia koskevan puheen teemoista yleisimmäksi nousivat arkielämään liittyvät asiat, jotka koskettelivat asumista, rahan- ja ajankäyttöä, harrastuksia sekä koulu- ja päivähoitokysymyksiä. Yhtä keskeisenä sisältönä olivat vanhemmuuden toteuttamiseen liittyvät sisällöt: vanhempien välinen työnjako, yhteistyö ja jaksaminen vanhempana sekä keskinäinen tiedonkulku. Lapsen ja erossa asuvan vanhemman tapaamisiin liittyvät kysymykset olivat edellisten sisältöjen kanssa tasavertaisesti esillä vanhempien keskusteluissa. Selvästi harvemmin vanhempien puhe kohdistui lapsen luonteeseen, ongelmiin ja lapsen kanssa käytyihin keskusteluihin.

Keskustelujen sisällöt vaihtelivat avioeroprosessin eri vaiheissa. Eroprosessin alkupäässä vanhemmat pohtivat lapsen asemaa perhe-elämässä ja avioerossa. Lapsen ongelmat ja oireet tulivat sovittelukeskusteluissa esiin, kun vanhemmat asuivat erillään. Eron toteuduttua sekä käytännössä että myös virallisesti keskeisiksi teemoiksi lapsista puhuttaessa tulivat tapaamisjärjestelyt ja tiedonkulku. Eroprosessin loppupäässä vanhemmat joutuvat organisoimaan uudelleen roolinsa ja suhteensa vanhempina. Tämä näkyi näitä teemoja käsittelevien keskustelusisältöjen esilläolona silloin, kun sovittelukeskustelu käytiin vanhempien jo erottua.

Kauttaaltaan lapsipuheen määriä ja teemoja koskevissa tuloksissa tulivat korostetusti esiin erossa elävien vanhempien keskustelut lapsistaan, koska näissä keskusteluissa lapsiteemat olivat pääasiallisena keskustelusisältönä. Nämä vanhemmat hakeutuivat sovitteluun ensisijaisena tavoitteenaan selkiyttää lapsen asemaa erojärjestelyissä ja helpottaa erosta lapsille aiheutuvia seuraamuksia.

Merkittävä osa vanhempien lapsipuheesta liittyy siihen perheasiainsovittelun aihealueeseen, minkä Valkama(1991) on nimennyt arjen uudelleen jäsentämisen ulottuvuudeksi. Vanhempien käymät keskustelut arkielämän asioista muistuttavat Abelsonin (1992) single-case - tutkimuksen kuvauksia yhden perheen sopeutumisprosesta avioeroon kolmen vuoden kuluessa. Abelsonin (1992) mukaan ”monet tervehdyttävät prosessit toteutuivat huomaamattomasti perheenjäsenten neuvotellessa arkipäiväisistä yksityiskohdista ja työskennellessään näitten detaljien kimpussa perhe tietämättään neuvoteli laajempia rakenteita.” Myös Isaacs ym.(1986) korostavat konkreettisen keskustelun merkitystä vanhemmuusyhteistyötä ja lapsen eroon sopeutumista edistävänä tekijänä.

Tarkastelin vanhempien sovittelukeskusteluja myös sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta, jolloin pyrin tarkentamaan kuvaa siitä, miten vanhemmat keskustelussa hahmottivat lapsen tilannetta ja samalla konstruoivat itseään vanhempana. Vanhempien puheesta identifioin diskurssianalyysiin tukeutuen kymmenen eri tulkintarepertuaaria: edustajuus-, pyyteettömyys-, etäännyttämis-, riippumattomuus-, kompetenssi-, kontrolli-, yhteistyö-, puntarointi-, itesyytös- ja hyvityspuhe. Kunkin tulkintarepertuaarin funktion kautta puhujavanhempi asettui tiettyyn positioon suhteessaan lapseensa ja toiseen vanhempaan.

Sovittelukeskusteluista oli muodostettavissa eri tulkintarepertuaareja yhdistelemällä viisi vanhemmuutta konstruoivaa identiteettiä: yksinselviytyjän ja asiantuntijan identiteetit ja lapsikeskeisen, varauksellisen ja vuorovaikutuksellisen vanhemman identiteetit. Identiteetit kuvastavat miten vanhempi ikään kuin kertoo itse itselleen käsityksiä vanhemmuudestaan, sen ominaisuuksista ja siihen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Samalla hän tulee ottaneeksi kantaa toisen vanhemman identiteettiin.

Sovittelukeskusteluihin osallistui kumpikin vanhempi. Koska identiteetti neuvotellaan aina suhteessa johonkin, on toisen vanhemman läsnäololla merkitystä siihen, millaisena vanhempi juuri tässä keskustelussa konstruoii itsensä. Toisen vanhemman läsnäololla voi olla monenlaisia vaikutuksia. Joissain keskusteluissa se oletettavasti sai aikaan hillintää puhujan kannanotoissa ja tunnereaktioissa. Näin kävi varsinkin silloin, kun toisen vanhemman motivaatio keskusteluun osallistumiselle oli varauksellinen. Tällöin toinen vanhempi pidättyväisyyden avulla pyrki luomaan ja säilyttämään neuvotteluedellytyksiä. Jossain keskusteluissa taas toisen vanhemman läsnäolo ja reaktiot saattoivat aiheuttaa toisen vanhemman reaktioiden voimistumista; ikään kuin provosoida jyrkkiä kannanottoja. Tämän tyyppinen tilanne oli todennäköinen, kun puolisoiden välinen psykologinen ero oli vielä kesken. Vanhempien kielenkäyttöä analysoitua näyttää kuitenkin siltä, että puhujan kielelliset resurssit antoivat hienosäikeisiä mahdollisuuksia viitata sellaisiin asioihin, joiden suorasukaisemmalle ilmaisulle oli sosiaalisia ja emotionaalisia esteitä. Esimerkiksi vanhempien välinen jännittyneisyys voi ilmetä kielellisten ilmaisujen avulla ilman, että konflikti purkautui avoimeksi.

Tutkimuksen aineistona olivat ensimmäiset perheasiainsovittelukeskustelut, jolloin sovitteluintervention vaikutus oli vähäisimmillään ja oli mahdollista tutkia vanhempien

omia hahmotustapoja lapsen tilanteesta. Ensimmäiselle sovittelukeskustelulle on tyypillistä, että siinä vanhemmat tunnustelivat tilannetta valottaen omia ja kartoittaen toisen vanhemman lähtökohtia neuvottelulle. Tutkimusaineiston asiakkaista kaikki päätyivät sopimaan uuden keskusteluajan, minkä voi tulkita halukkuudeksi sitoutua työstämään tilannetta ja myös kokemukseksi riittävän tasapuolisesta kuulluksi tulemisesta.

Sovittelukeskustelujen kontekstilla, perheneuvolassa tapahtuvalla keskustelulla, saattaa olla merkitystä tuloksiin. Perheneuvolan institutionaalisen roolin takia sinne hakeutuu oletettavasti ainakin sellaisia sovitteluasiakkaita, jotka haluavat terapeuttisesti tutkia ja käsitellä vanhemmuuttaan ja keskinäistä yhteistyötään avioerotilanteessa ja joilla on tarve saada psykologista apua lapsensa ongelmiin. Perheneuvola on informoinut yhteistyökumppaneitaan ja palvelujen mahdollisia käyttäjiä lapsikeskeisestä sovittelutoiminnastaan, mistä saattaa seurata valikoivaa hakeutumista perheneuvolan sovittelupalveluihin. Toisaalta suurin osa tutkimusaineistona olleista sovitteluasiakkaista tuli omaaloitteisesti, vain kolme pariskuntaa ohjattuina.

Sovittelijoiden tekemän etukäteiskontaktoinnin ansiosta sovittelukeskusteluihin tuli mukaan - tavallisesti juuri lapsen aseman järjestämiseen liittyvin intressein - sellaisiakin vanhempia, jotka eivät olleet ilmaisseet osallistumishaluaan, kun toinen vanhempi oli päättänyt varaamaan aikaa sovittelukeskusteluun. Tutkimusjoukon valinnassa rajaamisen kriteerinä oli mahdollisimman suuren variaation sisällyttäminen, joten aineisto kattaa sen variaation, mikä perheneuvolan sovitteluasiakasaineistossa tavallisesti on.

Analysoimalla vanhempien keskusteluja lapsistaan avioerotilanteessa voidaan tarkastella myös yhteisössä käytävää kulttuurista diskurssia vanhemmuudesta perheen hajotessa. Merkillepantavaa on, että avointa ristiriitaa ja konflikteja keskustelutilanteessa ilmaistiin suhteellisen varovaisesti, silloinkin kun vanhempien välit olivat riitaiset tai heidän spontaanit puhevälinsä olivat täysin poikki. Osallistumalla yhdessä vapaaehtoiseen sovittelukeskusteluun he ilmaisevat halunsa kanssakäymiseen lapsen vanhempina keskinäisistä ristiriidoistaan ja kommunikointivaikeuksistaan huolimatta. Konfliktin hillintä vaikuttaisi kulttuuriselta konventiolta, joskin sen suhteen aineistossa oli variaatiota.

Hyvän vanhemman muotokuvaa piirtää halu välttää toisen vanhemman syyttämistä. Kulttuurisesti merkittävänä vanhemmuutta määrittävänä arvona tulee esiin vanhempien

pyrkimys epäitsekkyteen ja lapsen intressin priorisointiin. Äideille ominaisena reagoititapana näyttäytyy itsensä syyllistäminen. Isille tunnusomaista on halu rakentaa kompromissia puolustautumalla ja myötäilemällä ja hyvittelemällä toista vanhempaa. Kasvatus-asenteisiin ja -menettelyihin liittyvänä erona tulee esiin isien tukeutuminen kontrollointiin ja äitien emotionaaliseen ohjaamiseen.

Tämän tutkimuksen ulkopuolelle rajasin keskustelun vuorovaikutuksen analysoinnin. On ilmeistä, että vanhemmat keskustelussa reagoivat toistensa ja sovittelijan puheeseen samoin kuin keskustelun aiempaan kulkuun, jolloin kunkin puhettavan voima ja kohtalo ratkeaa vasta keskustelukontekstissa. Eri puhetapojen dynamiikan tarkastelu keskustelun kulussa toisi tarpeellista lisäymmärrystä sovittelukeskusteluihin. Sovittelukeskustelun tarkastelu identifioimalla puheesta tulkintarepertuaareja edellyttää keskustelun pysäyttämisen ikään kuin vaihtoehtoisten ovien eteen. Vasta keskusteluprosessia analysoimalla päästäisiin näkemään, millaisia reittejä eri ovista avautuu.

Avioero on tapahtumasarja, joka muuttuvien suhteitten ja tilanteitten takia tekee vanhemman identiteetin muokkauksen tarpeelliseksi sekä persoonallisesti että interpersoonallisesti. Perhesuhteitten muuttuessa vanhempi joutuu organisoimaan uudelleen käsitteitä itsestään, toisesta vanhemmasta ja keskinäisistä suhteista. Eri puhumistapojen kautta piirtyy vaihtelevia versioita, joilla vanhempi voi keskustelussa konstruoida itsensä vanhempana samalla, kun hän keskustelee lapsensa asioista.

Tämä tutkimus tarjoaa rikkaamman ja tarkemman hahmotuksen lapsen ja vanhemman asioiden kietoutumisesta toisiinsa, kuin mistä sovittelijat olivat saaneet kokemuksia sovittelutoiminnassa. Vanhemmilla oli keskusteluissa käytössään useita erilaisia, kulttuurissamme sosiaalisesti mahdollisia kielellisiä tapoja luoda ja muokata vanhemmuuttaan puhuessaan lapsestaan avioerotilanteessa toisen vanhemman ja sovittelijan läsnäollessa. Sovittelukeskustelu tarjoaa foorumin keskustelulle, jossa vanhempien on mahdollista neuvotella ja uudelleenorganisoida muuttuneita suhteitaan ja roolejaan lastensa erossa asuvina vanhempina. Identiteettien konstruointia selvittämällä voidaan saada viitteitä siitä, millaisiin positioihin ja toiminnallisiin valmiuksiin vanhempi voi olla valmis rakentaessaan yhteistyötä toisen vanhemman kanssa.

Sovittelutoiminnassa vanhemmuusidentiteettejä hahmottamalla voi pyrkiä tunnistamaan, millaisista lähtökohdista vanhempi orientoituu keskustellessaan lapsen asemasta

ja tunnustellessaan yhteistyön rakentamista toisen vanhemman kanssa. Vanhemmuusidentiteettien kautta hahmottuu kuva maaperästä, johon sovitteluinterventio tulisi sovittaa. Identiteettien kautta näyttäytyy erilaisia positioita, joista vanhemmat hakeutuvat yhteistyöhön myös suhteessa sovittelijaan. Herkistymällä kuulemaan tarkemmin vanhemman puhetta, tunnistamaan ja erittelemään kielellisiä ilmaisuja sovittelija voi päästä arvioimaan, millainen lähtökohta neuvottelutilanteen syntymiselle on. Eri tilanteissa sovittelijan rooli ja tehtävät rakentuvat eri tavoin.

Vuorovaikutuksellisen vanhemmuudenidentiteetin omaava vanhempi hahmottaa itsensä osaksi ongelmaa ja voi ryhtyä vaikuttamaan sekä lapseen että yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa omaa toimintaansa muuttamalla. Vuorovaikutuksellinen identiteetti on samansuuntainen kuin lapsikeskeisen sovitteluinterventio pyrkimykset. Sovittelu-toiminnan avulla saattaa olla mahdollista tuottaa vuorovaikutuksellisuutta vanhemman identiteettikonstruktioon. Silloin kun vanhemman identiteetti ei ole vuorovaikutuksellinen, voi olla tarpeen pyrkiä sovittelukeskusteluissa luomaan edellytyksiä neuvottelulle: muokata ilmapiiriä, edistää puhevälejä ja saada aikaan vanhemmille kokemuksia yhteenkuuluvuudesta lapsen asioissa.

Kun vanhempi orientoituu lapsikeskeisesti, on tärkeää ylläpitää lapsen näkökulmaa ja ensisijaisesti sen kautta lähestyä vanhemmuutta. Kun vanhempi tukeutuu asiantuntijaidentiteettiin, saattaa sovittelijan ja vanhemman välille virittyä asiantuntijuuskilpailu.

Yksinselviytyjävanhempi ei ehkä tule riittävän kuulluksi lapsikeskeisessä perheasiainsovittelessa, ja riskinä voi olla, että sovittelija tulee painostaneeksi yhteistyön rakentamiseen, mikä saattaa johtaa sovitteluprosessin keskeytymiseen.

Kun vanhempi neuvottelee itselleen varauksellisen vanhemman identiteetin, sovittelija voi ennakoida vastuunsiirtopyrkimysten suuntautuvan itseensä, jolloin hänen on syytä tarkistaa rooliaan.

Mikäli sovittelija tulee sivuuttaneeksi vanhempien identiteettikäsitteet, voi sovitte-luun liittyä epärealistisia odotuksia, ja vanhempiin kohdistua vaatimuksia ja paineita sovittelijan taholta (Dingwall ja Greatbatch, 1991; Wallerstein, 1991; Walker, 1993). Sovittelijan tehtävänä on vuorovaikutuksessa sekä kuulla sensitiivisesti vanhempien omia tarpeita että rakentaa heidän kanssaan motivaatiota yhteisvanhemmuusprojektiin.

Tämä tutkimus valottaa sovittelukeskustelujen asetelmaa vanhempien lähtökohdista. Tutkimus tarjoaa kuvauksen siitä, miten vanhempi keskustelussa hahmottaa samalla sekä lapsensa tilannetta että itseään vanhempana. Tutkimus myös viitoittaa joitakin maamerkkejä, joiden avulla voidaan arvioida maaperää yhteistyövanhemmuuden kasvatamiselle. Irvingin ja Benjaminin (1995) raportoima katsaus sovittelun tuloksellisuustutkimuksiin korostaa, että sovittelulla saadaan parhaat tulokset silloin, kun sitä on vapaaehtoisesti tarjolla vanhempien haluamana ajankohtana ja heidän määrittelemässään asiassa ja siinä laajuudessa, mihin he ovat valmiita. Tämän tutkimuksen tulosten valossa sovittelijalta edellytetään tasapainoilua lapsi-intressin edistämisen ja vanhempien itsemääräämisoikeuden välillä ja ennen kaikkea kyvykkyyttä vuorovaikutukselliseen neuvotteluun.

LÄHTEET

- Abelsohn, D. (1992) A "Good Enough" Separation: Some characteristic operations and tasks. *Family Process*, 31, 61-83.
- Ahrons, C. R. & Miller R. B. (1993) The effect of the postdivorce relationship on paternal involvement: A longitudinal analysis. *American Journal of Orthopsychiatry*, 63 (3), 441-450.
- Alasuutari, P. (1994) *Laadullinen tutkimus (2., uudistettu painos)*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P. (1994) Kuka on "postmoderni yhteiskuntatiede"? Teoksessa Weckroth, K. & Tolkki-Nikkonen, M. (toim., jos A niin ... Tampere: Vastapaino.
- Anderson, H. & Goolishian, H. A. (1988) Human systems as linguistic systems: Preliminary and evolving ideas about the implications for clinical theory. *Family Process* 27, 371-393.
- Bohannon, P. (ed.) (1971), *Divorce and after*. New York: Doubleday.
- Bonney, L. A. (1993) Planning for postdivorce family relationships. Factors to consider in drafting a transition plan. *Family and Conciliation Courts Review*, 31 (3), 367-372.
- Burrell, N. A., Narus, L., Bogdanoff, K. & Allen, M. (1994) Evaluating parental stressors of divorcing couples referred to mediation and effects on mediation outcomes. *Mediation Quarterly*, 11 (4), 339-352.
- Camara, K. A. & Resnick, G. (1989) Styles of conflict resolution and cooperation between divorced parents: Effects on child behavior and adjustment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59 (4), 560-575.
- Dingwall, R. & Greatbatch, D. (1991) Behind closed doors: A preliminary report on mediator/client interaction in England. *Family and Conciliation Courts Review*, 8, 291-303.
- Drapkin, R. & Bienenfeld, F. (1985) The power of including children in child custody mediation. *Journal of Divorce* 8, 63-96.
- Fisher, T. (1997) *Guide to separation and divorce: The complete handbook for managing a fair and amicable divorce*. London: Vermilion.

- Garwood, F. (1990) Children in conciliation. The experience of involving children in conciliation. *Family and Conciliation Courts Review*, 26 (1), 43-51.
- Gergen, K. J. & Semin, G. R. (1990) Everyday understanding in science and daily life. In G. R. Semin & K. J. Gergen (Eds.) *Everyday understanding. Social and Scientific implications.* (pp 1-18). London: Sage.
- Gergen, K. J. (1994) Social construction and research realities. Seminaari Jyväskylässä, 28. - 30.08.1994.
- Irving, H. H. & Benjamin, M. (1995) *Family mediation: Contemporary issues.* Thousand oaks: Sage.
- Isaacs, M. B., Montalvo, B. & Abelsohn, D. (1986) *The difficult divorce. Therapy for children and families.* New York: Basic Books.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993) Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset* (s. 17-47). Tampere: Vastapaino.
- Kaslow, F. W. (1991) The sociocultural context of divorce. *Contemporary Family Therapy* 13(6), 583-607.
- Kitzmann, K. M. & Emery, R. E. (1994) Child and family coping one year after mediated and litigated child custody disputes. *Journal of Family Psychology* 8 (2), 150-159.
- Kruk, E. (1993) Promoting co-operative parenting after separation: a therapeutic/interventionist model of family mediation. *Journal of Family Therapy* 15, 235-261.
- Laki avioliittolain uudistuksesta 411/87.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/83
- Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta 381/87
- Lappalainen, M., Mäntynen, P. & Wahlström, J. (1995): Perheväkivallan diskurssit. *Psykologia* 30, 347-356.

- Lipiäinen, P. Mäntylä-Karppinen, P. & Rautio, R. (1994) Perheasiain sovittelu lapsen ja vanhemmuuden tukena - uuden työskentelymenetelmän jäljillä. Teoksessa S. Taskinen (toim.), "En ole katkera, mutta kuitenkin...". Avioerosta selviytyminen ja perheasiain sovittelu (s. 13-44). Stakes. Raportteja 166.
- Makkonen, M. (1991) Avioeroauttamisen keinot - avioeroauttajien työstä ja sen kehittämismahdollisuuksista. Jyväskylä: Gummerus.
- Masheter, C. (1991) Postdivorce relationships between ex-spouses: The role of attachment and interpersonal conflict. *Journal of Marriage and the Family* 53, 103-110.
- Michael, M. (1996) *Constructing identities: The social, the nonhuman and change*. London: Sage.
- Mitchell, A. (1985) *Children in the middle: Living through divorce*. London: Tavistock.
- Mäenpää, J., Pohja, M., Saastamoinen, P. & Wahlström, J. (1996) Kielellistä kaupankäyntiä lastenpsykiatrisissa hoitokokouksissa - diskurssianalyttinen tutkimus. Teoksessa A. Toskala ja J. Wahlström (toim.), *Psykoterapian prosessit - tutkimukselliset konstruktio* (s. 108 - 123). *Acta Psychologica Fennica, Soveltavan psykologian monografioita*, 9.
- Nieminen, J. (1990) Lapsen tapaamisoikeuden toteutumisen ongelmia. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia. Sarja B. Nro 4.
- Nikander, T. (1996) Perheiden muodostuminen ja hajoaminen. Avo- ja avioparien yhteen- ja erilleenmuutot. *Tilastokeskus. Väestö* 1996:17.
- Nuolijärvi, P. (1990) Keskustelun tutkimus. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta* (s. 114-141). Helsinki, Gaudeamus.
- Oikeustilastollinen vuosikirja 1993 (1994) Tilastokeskus, *Oikeus* 1994:5.
- Oulasmaa, P. (1992) Lapsen edun arvioimisesta. Eripainos; oikeustiede jurisprudentia. *Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja XXV*.
- Parkinson, L. (1986) *Conciliation in separation and divorce: Finding common ground*. Kent: Groom Helm.
- Paquin, G. W. (1990) Mediator's perception of the effect of the couples' behavior in child custody mediation. *Journal of Divorce & Remarriage*, 14 (2), 79-90.

- Peräkylä, A. (1990) *Kuoleman monet kasvot*. Tampere: Vastapaino
- Ponzetti, J. J. Jr., & Cate R.M. (1986) The developmental course of conflict in the marital dissolution process. *Journal of Divorce* 10, 1-15.
- Potter, J. (1996) *Representing reality: Discourse, rhetoric and social construction*. London: Sage.
- Roberts, M (1997) *Mediation in family disputes: Principles of practice* (2 nd ed.). Hants: Arena.
- Robinson, M. (1997) *Divorce as family transition: when private sorrow becomes a public matter*. London: Karnac books.
- Saposnek, D. T. (1983) *Mediating child custody disputes*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Shotter, J. (1992) Social accountability and the social construction of 'you'. In McNamée, S. & Gergen, K. J. (eds.). *Therapy as social construction* (pp. 133-151). London: Sage.
- Shotter, J. (1993) *Conversational realities*. London. Sage.
- Stakes (1996) *Lapsen elatus, huolto ja lastensuojelu 1995*. Stakes (Muuri, A.). *Tilastotiede* 6/1996.
- Suoninen, E. (1993) Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suominen *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Syrjälä, L. Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. (1994) *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Taskinen, S. (1993) *Mihin perheasioiden sovittelua tarvitaan?* Teoksessa S. Taskinen (toim.) *Itke vain sydämein* (s. 5-13). Stakes. Raportteja 84.
- Taskinen, S. (1994) Johdanto teokseen S. Taskinen (toim.) *"En ole katkera, mutta kuitenkin ..."* Avioerosta selviytyminen ja perheasiain sovittelu (s. 7-12). Stakes. Raportteja 166.
- Taskinen, S. (1995) *Kun ero takkuuntuu...*, Seminaari Helsingissä 28.8.95

- Tasola, S. Wahlström, J. & Ahonen, T. (1996) Valmennusohjelma tarkkaavaisuushäiriöisten lasten vanhemmille: diskurssianalyttinen tutkimus. Teoksessa A. Toskala ja J. Wahlström (toim.). Psykoterapian prosessit - tutkimukselliset konstruktiot (s. 88-107). Acta Psychologica Fennica, Soveltavan psykologian monografioita, 9.
- Tilastokeskus(1996) Kirjallinen tiedonanto 4.11.96 (Saari, M). Tilastokeskus.
- Wahlström, J. (1992) Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 94.
- Valkama, U. (1991) Perheasioiden sovittelu - jäännösvaihtoehto vai uusi mahdollisuus? Sosiaali ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Raportteja 4/1991.
- Walker, J. (1993) Co-operative parenting post-divorce: Possibility or pipedream? Journal of Family Therapy, 15, 273-292.
- Walczak, Y. & Burns, S. (1984) Divorce: The child's point of view. London: Harper & Row.
- Wallerstein, J. S. (1991) Tailoring the intervention to the child in the separating and divorced family. Family and Conciliation Courts Review, 29 (4), 448-459.
- Wetherell, M. & Potter, J. (1988) Discourse analysis and identification of interpretative repertoires. In C. Antaki (ed.) Analysing everyday explanation. A casebook of methods. London. Sage.

LIITE 1. Tutkimukseen osallistuneiden perhetaustan ja sovitteluun hakeutumisen kuvaus

Perhetaustat

Osallistujat		Asuminen		Ammattiasemat	
Naisia	14	Pariskunnat		Työntekijöitä	8
Miehiä	14	- yhdessä	10	Alempia toimihenkilöitä	7
		- erillään	4	Ylempää toimihenkilöitä	7
Pariskunnilla yhteensä		Lapset		Maanviljelijöitä	2
lapsia	26	- molempien vanhempien kanssa	18	Yrittäjiä	2
		- äidin kanssa	7	Kotiäitejä/opiskelijoita	2
		- isän kanssa	1	Työttömänä	5
		Perhekoko			
		1 lapsi	4		
		2 lasta	8	Hoito- ja kasvatustalon toimihenkilöitä	12
		3 lasta	2	Aikaisemmat ja uudet perhesuhteet	
Ikäjakauma		Perhesuhteet		Aikaisempia (nyk. liittoa edeltäneitä) avioliittoja	4
Naiset	20 - 48 v.	Avioliitot	6	Aikaisempia eroryhtyksiä (nykyisestä liitosta)	2
Miehet	22 - 47 v.	Avoliitot	0	Uusia (eron jälk.) liittoja	4
Lapset	1 - 17 v.	Eronneet	2		
alle 7 v.	6	Avioerohakemus tehty yhdessä	2		
7 - 12 v.	12	nainen	4		
yli 12 v.	8	mies	0		

Sovitteluun hakeutuminen

Ajanvaraajana sovitteluun		Sovitteluun hakeutumisen aloite	
Nainen	8	Oma-aloitteinen	11
Mies	3 ¹	Ohjattu	3 ²
Ilmoitettu sovittelutarve		Kontaktit muihin avustustahoihin sovitteluun hakeuduttaessa	
Parisuhteen selkeyttäminen	8	Useita tahoja	3
Lapsen asema erossa	4 ³	Perheasiain neuvottelukeskus	2
Molemmat e.m.	2	Sosiaalitoimisto	2
		Oikeusavustaja	2
		Ei muita tahoja	5

¹ Kaikissa nainen oli tehnyt aloitteen erosta

² Ohjaajina sosiaalitoimisto, koulun oppilashuolto ja perheasiain neuvottelukeskus

³ Kaikissa vanhemmat asuvat erillään

EROKO MIELESSÄ?

Perheasiain sovittelupalvelua Päijät-Hämeen perheneuvolassa

"Mikään ovi ei sulkeudu ilman, että samalla raottuu jo toisia".

MITEN MEIDÄN KÄY?

Jokainen parisuhde perustetaan suurille toiveille ja odotuksille. Vuosien kuluessa ihmiset ja tilanteet muuttuvat, ja joskus molemmat tai toinen alkaa vakavasti pohtia, onko tämä suhde sittenkään sitä, mitä haluan. Saattaa olla, että toinen on jo kypsynyt eroon, kun toinen vasta havahtuu ongelmiin.

Kaikki tässä elämäntilanteessa ovat vahvojen ja ristiriitaisten tunteiden myllerryksessä.

Kun puoliset ovat alkaneet miettiä, mitä tehdä parisuhteelleen, he ovat samalla jo alkaneet tehdä jotain uutta elämälleen.

Yhä useammat ihmiset keskustelevat asiantuntijan kanssa löytääkseen keinoja joko jatkaa yhdessä kriisin jälkeen tai purkaa parisuhteensa. On olemassa erilaisia tapoja erota tai cheyttää liitto. Mutta miten löytää juuri itselle sopiva ratkaisumalli? Puolueeton ja ulkopuolinen asiantuntija voi auttaa perhettä löytämään omat ratkaisunsa.

LIITE 2

MITEN LAPSEN KÄY?

Vanhemmat kantavat aina huolta siitä, mitä avioero tai sen uhka merkitsee lapselle. Usein vanhemmat miettivät, mitä lapselle kerrotaan ja milloin ja miten se tapahtuu. Tarvitaan paljon pohdintaa ja keskustelua lapsen huollosta, tapaamisista ja arkielämän järjestämisestä silloin, kun on päätetty erota.

Lapsen turvallisuutta lisää se, että hän voi olla varma, että hänellä on eron jälkeen edelleen isä ja äiti. Lapsen on hyvä kuulla ja vakuuttua siitä, että vanhemmat ovat yhteistyössä ja pystyvät tekemään sopimuksia häntä koskevissa asioissa. Lapsen etu on arkielämän asioiden järjestelyä, mistä voidaan yhteisesti sopia.

Lapsen kannalta rakentavan erosuunnittelun avainsana on yhteistyö. Ristiriitojen keskellä ei ehkä ole helppo uskoa, että usein jo pienenkin sopimuksen aikaansaaminen voi olla riittävä alku.

MITÄ SOVITTELU ON?

Perheasiain sovittelu on vapaaehtoinen keskustelumahdollisuus:

- Avio- tai avoeroa suunnitteleville
- Erojärjestelyjä tekeville
- Eronneille, jotka ovat sopeutumassa uuteen tilanteeseen
- Puolisolle, jotka päätyvät jatkamaan yhdessä.

Perheneuvolan sovittelupalvelut on tarkoitettu lapsiperheille. Sovittelukeskusteluissa pyritään helpottamaan erosuunnittelua sekä aikuisten että lasten kannalta. Sovittelija ei ota kantaa siihen, erotaanko vai jatketaanko yhdessä. Hän voi kuitenkin auttaa eri osapuolia selkiyttämään tilannetta. Keskustelut, joissa yhdessä etsitään uusia ratkaisuja ja vaihtoehtoja, vievät usein arkielämää eteenpäin muodostuipa perheen ratkaisuksi mikä tahansa.

KENELLE sovittelu on tarkoitettu?

Perheasiain sovitteluun voi hakeutua koko perhe tai puoliset yhdessä tai erikseen. Perheenjäsenten osallistuminen sovittelu-keskusteluihin riippuu siitä, mihin he ovat valmiita ja mitkä asiat ovat ajankohtaisia. Lasten asioita suunniteltaessa molempien vanhempien osallistuminen on tärkeää. Lasten mukaantulosta sovittelukeskusteluihin sovitaan vanhempien kanssa.

Perheneuvolan sovittelupalvelut on tarkoitettu

- * Artjärven
- * Kärkölän
- * Asikkalan
- * Nastolan
- * Hollolan
- * Orimattilan
- * Hämeenkosken
- * Padasjoen

lapsiperheille, niin avio- kuin avopareille.
Palvelut ovat maksuttomia ja keskustelut luottamuksellisia.

MISSÄ?

Perheneuvola on Lahdessa, osoite: Vuorikatu 35 B, 3 krs.
puh: (03) 781 9500

Perheneuvolassa on sovittelutyöryhmä, johon kuuluvat:

- psykologi, perheterapeutti Pirjo Lipiäinen
- psykologi, perheterapeutti Päivi Mäntylä-Karppinen
- sosiaalityöntekijä, perheterapeutti Ritva Rautio

Heihin voi olla yhteydessä myös silloin, kun puoliset miettivät perheasiain sovitteluun hakeutumistaan tai tarvitsevat erosuunniteluun liittyvää neuvontaa.

Perheneuvolan sovittelijat tekevät tarvittaessa yhteistyötä kuntien sosiaali- ja oikeusaputoimistojen kanssa vain asiakkaan suostumuksella. Viralliset sopimukset laaditaan ja vahvistetaan sosiaalihoimistossa tai oikeudessa.